

La incidència de riscos i dilemes ètics en el tràmit i gestió del PIRMI: en la intervenció social amb persones beneficiàries de la RMI

Treball de Fi de Grau
Grau de Treball Social
Universitat de Barcelona
Curs 2013/2014

Autora: Alba Zambrano Moreno
Tutora: Adela Boixadós i Porquet

**La incidència de riscos i dilemes ètics en el tràmit i gestió del PIRMI:
en la intervenció social amb persones beneficiàries de la RMI**

Número de paraules del treball (bibliografia inclosa): 29.935

Agraïments

A les veus de les 13 treballadores socials que han ofert des d'un moment inicial la seva col·laboració fent possible i nodrint alhora la meua recerca, donant resposta a l'interrogant que ha motivat el meu treball i enriquint també els meus coneixements sobre el tema d'estudi.

A la meua tutora de TFG, Adela Boixadós, per la seva implicació infinita, per la seva molt valorada dedicació de principi a fi d'aquest procés, pel seu compromís i per no fallar mai quan he necessitat de la seva ajuda.

Ha estat un plaer compartir amb tu aquesta última etapa.

Als meus pares i al meu germà, a la meua parella, a amics i amigues, per estar sempre, cadascú/na a la seva manera. Pel seu suport i confiança.

A tots i a totes, GRÀCIES per tot i més.

Índex

Resum i paraules clau	7
<i>Abstract and keywords</i>	8
1. Introducció	9
2. Presentació i justificació	11
3. Marc legal	15
3.1. Llei 10/1997	15
3.2. Llei 7/2011	16
3.3. Decret 384/2011	18
3.4. Llei 5/2012	18
3.5. Decret 60/2012	20
4. Marc teòric	21
4.1. Ètica professional aplicada al Treball Social	21
4.2. Renda Mínima d'Inserció (RMI)	23
4.3. Interrelació entre Ètica professional i RMI	26
5. Objectius	29
6. Metodologia	31
6.1. Disseny	31
6.2. Àmbits	31
6.3. Població objecte d'estudi	32
6.4. Mostratge	32
6.5. Criteris d'inclusió i criteris d'exclusió	32
6.6. Instrument de recollida d'informació	33
6.7. Recollida de dades	33
6.8. Anàlisi de les dades	35
6.9. Consideracions ètiques i legals	36
6.10. Limitacions de la recerca	36
7. Resultats	38
7.1. Perfil i trajectòria professional de les treballadores socials participants	38
7.2. Visió de les T.S. sobre el PIRMI i les seves reformes normatives (2011) en termes de repercussions	41

7.3. Elements de la normativa susceptibles de generar riscos i/o dilemes ètics	46
7.3.1. Riscos ètics en la tramitació i gestió del PIRMI	49
7.4. Casos específics d'intervenció social amb incidència de riscos i dilemes ètics	51
7.4.1. Malestar professional com a conseqüència	55
7.5. Propostes per a la reducció de riscos i dilemes ètics	55
8. Discussió dels resultats	57
8.1. Limitacions del PIRMI com a política de protecció social	57
8.2. Ètica professional en risc	59
8.3. Entre el suport i el control com a metodologia d'intervenció	62
8.4. Identitat professional del Treball Social i burocràcia	65
9. Conclusions	68
10. Recomanacions	72
Bibliografia	73
ANNEXOS	78
– Annex 1: Tràmit i gestió del PIRMI	79
– Annex 2: Pla de Treball i Cronograma	80
– Annex 3: Full de consentiment informat	82
– Annex 4: Disseny de l'instrument de mesura (guió de l'entrevista)	83

Índex de figures

Figura 1: Evolució legislativa de la Renda Mínima d'Inserció	15
Figura 2: Conceptes clau de la recerca	21
Figura 3: Procediment de recollida de dades	35
Figura 4: Trajectòria com a treballadores socials	39
Figura 5: Trajectòria com a treballadores socials en el tràmit i gestió del PIRMI	39
Figura 6: Nombre de casos PIRMI que assumeix actualment cada treballadora social	40
Figura 7: Tipus de riscos i dilemes ètics en el tràmit i gestió del PIRMI	54

Índex de taules

Taula 1: Evolució dels indicadors d'accés a rendes de la població de Catalunya entre 2008 i 2012	13
Taula 2: Comparativa entre la Llei 10/1997 i la Llei 7/2011. Reformes legislatives	17
Taula 3: Comparativa entre la Llei 10/1997 i la Llei 5/2012. Reformes legislatives	19
Taula 4: Objectius generals i objectius específics	30
Taula 5: Criteris d'inclusió i criteris d'exclusió	32

Resum

Aquesta recerca exploratòria pretén identificar els riscos i les situacions de dilema ètic que els hi genera als treballadors/es socials el tràmit i la gestió del PIRMI, a més de comprendre els elements que presenta la pròpia normativa de la RMI susceptibles de provocar aquesta incidència de riscos i dilemes ètics. Per a això, s'ha optat per una perspectiva qualitativa i per l'entrevista com a instrument de recollida d'informació. S'ha configurat una mostra que recull la col·laboració de 13 treballadores socials de les ciutats de Mataró i de Barcelona i situades en els àmbits de l'Atenció Primària dels Serveis Socials Bàsics i, més concretament, de l'exclusió social.

Les recents reformes normatives del Programa Interdepartamental de la Renda Mínima d'Inserció (PIRMI) produïdes a l'estiu de l'any 2011 han provocat importants repercussions tant a nivell social de la ciutadania com a nivell professional en quant als treballadors/es socials, especialment de l'àmbit de l'Atenció Primària dels Serveis Socials Bàsics, que s'ocupen del seu tràmit i gestió.

En primer lloc, la Renda Mínima d'Inserció (RMI) ha perdut el seu caràcter universal i ha adoptat uns requisits d'accés i unes obligacions a les que estan subjectes les persones o famílies beneficiàries molt més restrictives. Paral·lelament, l'actual context econòmic i social continua incrementant processos de precarietat, de risc d'exclusió social i de pobresa. Per tant, es considera la manca d'adaptació del PIRMI, entès com a política social orientada a la lluita contra l'exclusió social i la pobresa, de cobertura de necessitats bàsiques i de promoció de la inserció o bé reinserció social i laboral. Aquesta falta d'adequació s'explica perquè, per una banda, s'endureixen les condicions d'accés i de continuïtat vers la prestació de la RMI i, per una altra banda, s'evidencia una realitat econòmica i social en la que les situacions de vulnerabilitat i exclusió cada vegada són més greus i abundants. En segon lloc, els treballadors/es socials que es dediquen a tramitar, gestionar i a atendre a persones titulars i/o beneficiàries de la RMI també han estat afectats/des professionalment per les modificacions en la normativa del PIRMI. Es considera que tant el tràmit com la gestió de la prestació de la RMI comporta la incidència de situacions de risc i de dilema ètic, a causa d'alguns elements (sobretot en quant a requisits d'accés i obligacions) que presenta el propi text legislatiu del PIRMI. Els dilemes ètics es vinculen, en general, amb l'interrogant que planteja dues opcions diferenciades: fer complir una determinada normativa o bé actuar en benefici i pel benestar de la persona; a més dels conflictes que implica sovint l'exercici de la funció de control, la gestió administrativa i els procediments burocràtics. La presència continuada de les anteriors situacions ètiques en la intervenció social amb persones titulars i/o beneficiàries de la RMI genera un cert malestar professional, així com un significatiu qüestionament sobre la identitat pròpia del Treball Social.

Paraules clau: Ètica professional, dilemes ètics, Treball Social, Renda Mínima d'Inserció, reformes normatives, exclusió social i pobresa.

Abstract

This research aims to identify the risks and ethical dilemma situations that are generated by the social worker and management on the Programa Interdepartamental de la Renda Mínima d'Inserció (PIRMI) process also understand the elements in their own Renda Mínima d'Inserció (RMI) regulations could cause the incidence of risks and ethical dilemmas. To this end, we opted for a qualitative perspective and the interview as a tool for gathering information. Has set an example that reflects the collaboration of 13 social workers from Barcelona and Mataró, and located in the areas of primary care and basic social services, specifically, social exclusion.

The recent regulatory reforms from PIRMI produced on summer of 2011 caused a significant impact in a social citizenship and in professional terms on social worker especially in the field of primary care of basic social services, who take care of their processing and management.

First, the RMI has lost the universal character and has taken some access requirements and obligations are subject to the beneficiary families or individuals more restrictive. Meanwhile, the current economic and social processes continue to increase insecurity, risk of social exclusion and poverty. Therefore, considering the lack of adaptation of PIRMI, understood as a social policy aimed at combating poverty and social exclusion, coverage of basic needs and promoting integration or reintegration into society and work. This inadequacy is because, firstly, toughen the conditions of access and continuity towards the provision of RMI and, on the other hand, demonstrated an economic and social reality in which the situations of vulnerability and exclusion are becoming more serious and plentiful. Second, the social worker devoted to process, manage and take care holders and beneficiaries of the RMI were also affected as professionally by changes in regulations PIRMI. It is considered that both; the process and the management of the provision of the RMI involves the occurrence of risk situations and ethical dilemma because of some elements (especially in terms of entry requirements and obligations) that presents the text itself legislative PIRMI. The ethical dilemmas are linked in general to the question posed two distinct options: enforce a particular rule or act in and for the welfare of the person; as well as the conflicts that often involves the exercise of the control function, the administrative and bureaucratic procedures. The continued presence of the above situations ethical social intervention holders and beneficiaries of the RMI generates some professional discomfort, as well as a significant question about the identity of Social Work.

Keywords: Professional ethics, ethical dilemmas, Social Work, Renda Mínima d'Inserció, regulatory reforms, social exclusion and poverty.

1. Introducció

Aquest document es correspon amb el Treball de Fi de Grau de Treball Social, del curs 2013/2014. Es tracta d'una recerca exploratòria que formula com a pregunta inicial: "Quins són els riscos i dilemes ètics que se'ls presenta a treballadors/es socials que tramiten i gestionen el Programa Interdepartamental de la Renda Mínima d'Inserció (PIRMI)? És possible parlar de malestar professional com una de les conseqüències d'aquesta incidència de situacions de risc i de dilema ètic?". Per a donar resposta a aquesta qüestió es plantegen els objectius generals de, en primer lloc i en un intent de contextualització i delimitació inicial del fenomen, comprendre els trets que presenta la normativa del Programa Interdepartamental de la Renda Mínima d'Inserció (a partir d'ara, PIRMI), susceptibles d'esdevenir riscos i/o dilemes ètics. Conseqüentment, es pretén identificar els riscos i les situacions de dilema ètic concretes que els hi genera als treballadors/es socials els procediments relatius al tràmit i gestió de la prestació de la Renda Mínima d'Inserció (RMI). Finalment, es vol comprovar la incidència de malestar professional com a conseqüència, entre d'altres, de l'aparició continuada de riscos en general i de dilemes ètics en les tasques i funcions vinculades al PIRMI. En quant a la seva metodologia, s'ha optat per la perspectiva qualitativa i per l'entrevista com a instrument de recollida d'informació. En aquest sentit, la mostra ha estat configurada a partir de la col·laboració de 13 treballadores socials de Serveis Socials d'Atenció Primària i d'entitats d'iniciativa social dedicades al col·lectiu de persones en situació de risc o d'exclusió social, dels territoris corresponents a les ciutats de Mataró i de Barcelona.

Per tal de contextualitzar el tema de recerca, cal saber que les Rendes Mínimes d'Inserció es creen en les diferents comunitats autònomes de l'Estat espanyol entre els anys 1989 i 1993 amb la finalitat bàsica de garantir una atenció més organitzada a aquelles persones que presenten una significativa manca de recursos (Aguilar, Gaviria i Laparra, 1995). En aquest context, es parteix d'una concepció en la que la solidaritat desenvolupa un paper central i la inserció és un dels elements fonamentals del model de Benestar Social. Per tant, s'entén la responsabilitat del conjunt de la societat sobre la situació d'aquelles persones que queden al marge de la inclusió social i laboral i per les quals és necessari establir adequats mecanismes que facilitin la seva integració (Moreno, 2008).

A Catalunya, aquest recurs rep el nom de Programa Interdepartamental de la Renda Mínima d'Inserció. Segons IVÀLUA (2011), des de la creació del PIRMI a l'any 1990 fins al començament de la crisi, ha estat un programa certament estable que, encara que la quantitat de persones beneficiàries va experimentar un significatiu increment a partir de l'any 2002, durant el període 1998-2008 no es van registrar importants moviments. Al llarg de l'evolució de la prestació de la RMI: al 2006 es van afegir els itineraris d'inserció, al 2007 es va incloure el complement per motiu d'inserció laboral i al 2011 es van introduir les prestacions complementàries. Aquestes modificacions es van instaurar gradualment i no van alterar gaire l'estructura bàsica del recurs. L'estabilitat del PIRMI es va veure corrompuda a partir de l'any 2009: el nombre de persones beneficiàries es va duplicar en un període inferior als dos anys i el Govern de la Generalitat va aprovar reformes rellevants mitjançant principalment el Decret 384/2011. A partir de la modificació

normativa de juliol de 2011 del PIRMI, és considerat aquest com un dels recursos més problemàtics per als/a les professionals que s'encarreguen del seu tràmit i gestió (Ginesta, 2012).

D'acord amb Ginesta (2012), l'actual moment de crisi econòmica i el seu impacte, han generat una contradictòria combinació que afecta especialment als Serveis Socials d'Atenció Primària: es produeix, per una banda, el significatiu augment de demandes de caire econòmic i material i, per una altra banda, la incidència de les retallades en recursos i prestacions públiques. La vigent dinàmica de fragilitat i inseguretat (Mestres i Trullàs, 2011) s'esdevé, entre d'altres, per una manca de coherència i adequació entre les polítiques socials que s'ofereixen i la realitat social existent (Cercadillo, 2013). Una de les principals conseqüències d'això es tradueix en una reducció considerable de la qualitat de les intervencions pròpies del Treball Social, així com en el risc de superar els límits establerts per l'ètica professional. En definitiva, la RMI com a política social que cada vegada exigeix més eficàcia, rendibilitat i transparència està originant formes noves d'intervenció social, algunes de les quals poden entrar en contradicció amb els principis ètics del Treball Social (De Robertis, 2003), tenint present la complexa interacció d'elements ètics, polítics i legals que pateixen els treballadors/es socials en el seu exercici habitual (Banks, 1997).

2. Presentació i justificació

En aquest apartat de justificació i de presentació de la problemàtica a estudiar, es mostra primerament una revisió entorn als conceptes d'exclusió social i de pobresa. S'introdueixen xifres relatives a l'evolució de les situacions de pobresa dels últims anys, en relació alhora amb l'accés de les persones i famílies a la garantia de Rendes Mínimes d'Inserció. Tot seguit, es realitza l'intent de vinculació entre l'anterior context social, econòmic i de polítiques socials com a resposta a la situació de precarietat en la que es troba un percentatge cada vegada més elevat de persones, amb el malestar establert a nivell professional de treballadors/es socials. Malestar que sovint s'origina per la manca d'adequació i adaptació d'aquestes solucions polítiques a la realitat actual, aspectes que poden posar en risc l'ètica professional.

L'exclusió social podria definir-se com el procés de caire bàsicament estructural que, en el context d'una societat moderna, es limita l'accés a un nombre notable de persones a un conjunt tant de béns com d'oportunitats vitals i alhora fonamentals, fins l'extrem de qüestionar la pròpia condició de ciutadans/es (Cabrera, 2007). S'entén l'exclusió com un procés, ja que no només implica a grups determinats de persones, sinó que afecta de manera canviant a persones i a col·lectius (Subirats, 2010) en funció del context de cada moment. En la nostra societat, els principals recursos materials s'obtenen a través del mercat de treball, per la qual cosa la precarietat laboral, la inactivitat o bé la desocupació instauren greus inconvenients a una gran quantitat de persones que els hi dificulta l'oportunitat de sentir-se integrades a nivell social i, per tant, seran col·locades ràpidament i amb facilitat en una situació de vulnerabilitat, risc o exclusió (Cabrera, 2007). No obstant, cal considerar l'amplitud del procés que implica l'exclusió, donat que recull o abasta diversos factors com: les desigualtats establertes per l'esfera econòmica, la precarietat laboral, la manca de formació, d'habitatge digne o d'accés al mateix, els problemes de salut, la falta de xarxa social i relacions solidàries i estables, la ruptura de vincles familiars,... (Subirats, et al., 2004).

Segons Subirats et al. (2004) i en quant al concepte de pobresa, aquest es relaciona molt sovint amb l'estudi de les desigualtats i molt freqüentment es vincula la pobresa amb els nivells baixos d'ingressos, és a dir, acostuma a mesurar-se en funció de la renda de les persones. Per tal de considerar una situació de pobresa, aquests nivells d'ingressos han de ser menors a la meitat de la mitjana d'ingressos que percep un concret context de llars o bé de persones.

La pobresa, l'exclusió, el sofriment són el reflex persistent d'un fracàs històric; i també són una crida obligada al compromís, perquè està en joc la dignitat de les persones i la dignitat de la nostra societat (Plujà, 2007, p. 48). Cal entendre l'eradicació d'aquests dos fenòmens com una de les finalitats bàsiques i fonamentals a la que devem aspirar com a societat (Laparra et al., 2012). En el nostre model de benestar, és cert que les vies bàsiques que condueixen a la inclusió social es tradueixen en el treball i en la família, però també disposem de sistemes de protecció que tenen l'objectiu d'equilibrar els probables dèficits (Cabrera, 2007). És a dir, des del moment en que existeix la tendència de vincular el benestar general d'una societat

amb els graus de desigualtat presents, es pot afirmar que les polítiques socials són el resultat del poder organitzat amb la intenció de respondre als efectes ocasionats per l'economia de mercat (Subirats, 2010).

D'aquesta manera, entenent la necessitat d'instaurar polítiques socials amb capacitat per abordar adequadament la problemàtica de la pobresa i l'exclusió social, es destaca la Institució del Síndic de Greuges, la qual ha posat molt èmfasi durant els últims anys per reclamar a l'Administració Pública una major atenció en les polítiques socials, una quantitat més elevada de recursos personals i de mitjans econòmics per a transferir-los de forma directa als ciutadans/es, que són susceptibles per dret a constituir-se com a subjectes perceptors de prestacions i de recursos socials públics (Vernia, 2011). Alhora, la rellevància i la conscienciació actual de promoure polítiques socials eficients i adaptades a l'actual realitat social s'esdevé, tal i com es mostrarà seguidament, d'un notable augment de persones en situació de precarietat, de risc d'exclusió social i de pobresa, com una de les conseqüències clares de la crisi econòmica que justifica i fonamenta la necessitat d'actuació política i social. D'aquesta manera, seguidament s'adjunta una síntesi d'algunes parts d'interès que es corresponen amb un informe recent emès pel Síndic en matèria de pobresa, d'exclusió i de Renda Mínima d'Inserció.

El Síndic de Greuges (2013), en el seu Informe sobre "La malnutrició infantil a Catalunya", fa referència als dèficits tant en les garanties com en l'accessibilitat de les famílies a les Rendes Mínimes d'Inserció. En aquest sentit, incorpora varies dades que poden resultar d'interès en quant a l'increment de les situacions de pobresa que cada vegada afecten a més famílies a Catalunya.

En la següent taula presentada pel Síndic en aquest mateix informe que mostra dades extretes de l'Enquesta de Població Activa i Departament d'Empresa i Ocupació, es pot observar l'increment progressiu de la pobresa: l'any 2012, el 64,2% de la població desocupada no rep ni prestació per atur ni subsidi. Per una altra banda, també es constata com la cobertura de la RMI ha desenvolupat una tendència en negatiu a partir de l'any 2011, ja que han disminuït les persones titulars i beneficiàries de la RMI, alhora que s'ha incrementat el percentatge de població aturada sense dret a prestació ni subsidi. Resulta paradoxal el fet de que, per una banda, augmentin els percentatges de persones en situació de desocupació i ja sense dret a la prestació d'atur i al subsidi i, per una altra banda, disminueixi a la vegada la quantitat de població destinatària de la RMI.

TAULA 1: Evolució dels indicadors d'accés a rendes de la població de Catalunya entre 2008 i 2012

	Període 2008-2012				
	2008	2009	2010	2011	2012
Població de 0 a 17 anys en llars sense ocupació	5,8%	11,1%	11,2%	12,9%	16,6%
Població de 0 a 17 anys en llars sense ocupació	74.443	146.747	151.178	176.611	229.931
Població aturada que no rep subsidi ni prestació per atur	67,4%	59,8%	57,3%	63,5%	64,2%
Població aturada que no rep subsidi ni prestació per atur	233.200	369.900	387.700	466.000	542.800
Persones destinatàries de la RMI	27.401	49.633	72.889	59.583	56.285
Persones titulars de la RMI	13.708	22.068	30.284	24.765	23.123
Persones beneficiàries de la RMI	13.693	27.565	42.605	34.818	33.162
Fills a càrrec de persones beneficiàries de la RMI	12.204	21.232	37.225	27.833	...

Font: Enquesta de Població Activa i Departament d'Empresa i Ocupació, segons cita Síndic de Greuges (2013)

Tal i com estableix l'anterior taula, les xifres relatives a les persones destinatàries, beneficiàries i titulars del PIRMI han disminuït totes durant el període de 2011 i 2012, tot i haver-se incrementat el percentatge de persones aturades i sense ingressos. S'ha produït un deteriorament significatiu del mercat de treball, així com un debilitament notable respecte els mecanismes de protecció social com conseqüència de retallades en prestacions i serveis. Aquests dos factors han originat un increment de les manifestacions diverses de pobresa, destacant les formes més severes com les que més han augmentat i el doble procés d'empobriment de la societat actual, a causa de la reducció de les rendes i l'increment de la desigualtat en la seva distribució (Fundación FOESSA, 2014). És així com el Síndic de Greuges culmina aquest apartat de l'Informe fent la petició de que cal adoptar mesures i polítiques socials caracteritzades per la coherència, l'adequació i l'eficiència amb la finalitat de compensar les situacions de pobresa que es consideren derivades del nou model de la RMI.

En síntesi, l'anterior evolució a nivell de xifres mostren un augment progressiu i accelerat en els últims anys de persones en situació de pobresa i una reducció en l'accés a la RMI produïda entre els anys 2010 i 2012. Aquesta contradicció s'entén com un indicador de la reducció de la capacitat de protecció social que assoleixi equilibrar les desigualtats, així com també una eficiència limitada en la garantia de cobertura de necessitats bàsiques dels col·lectius de persones més vulnerables i, de forma especial, d'aquelles persones que més han patit l'impacte de la crisi (Laparra et al., 2012, p. 28). Entitats d'iniciativa social ja indiquen que les polítiques desenvolupades recentment i en l'actualitat, anomenades d'ajustament, comporten una greu conseqüència que es tradueix en un deteriorament significatiu dels serveis orientats a l'atenció a les necessitats bàsiques. Aquest fet clarament perjudica al sector de la població més vulnerable augmentant el seu risc d'exclusió (Frazer i Marlier, segons cita Laparra et al., 2012, p. 28). En aquest sentit, cal considerar la necessitat d'anar més enllà de les polítiques socials d'atenció urgent i utilitzar aquest moment de crisi per a

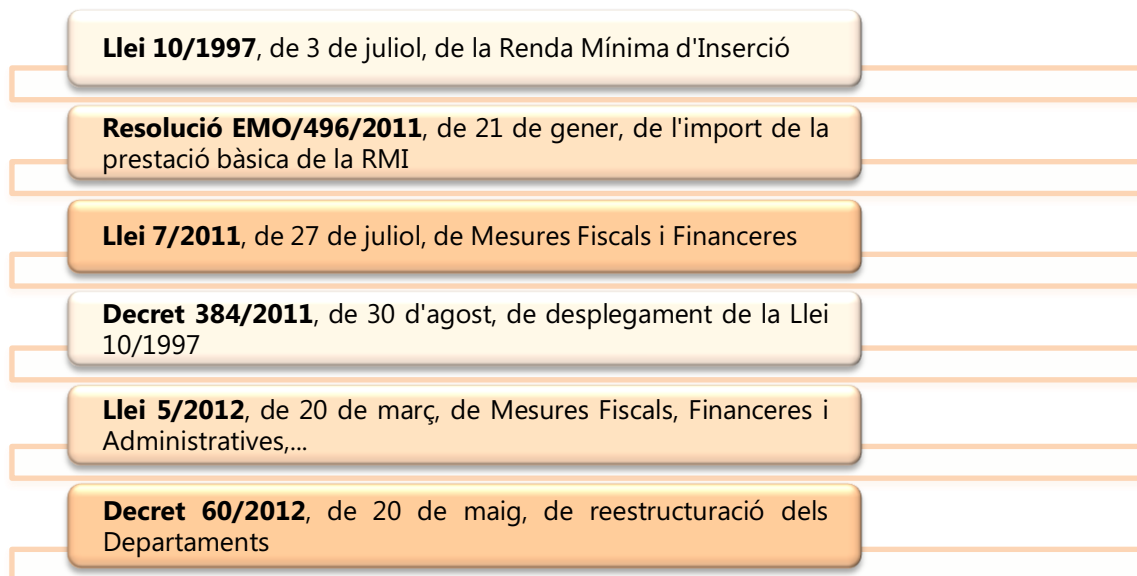
la redefinició de l'Estat de Benestar, en termes d'objectius, de principis i també d'instruments per tal d'adaptar-los al nou context social i econòmic (Morel, Palier i Palme, segons cita Laparra et al., 2012, p. 28).

Aquest context de precarietat social i d'incoherència o inadequació de les polítiques socials actuals, es vincula directament amb un àmbit més professional i, d'alguna manera, també amb el Treball Social. Segons Mercè Ginesta (2012), els Serveis Socials d'Atenció Primària constitueixen un dels àmbits d'atenció social més afectat per l'actual context de crisi i aquest fet es reflexa, per una banda, en un notable augment de demandes de caràcter econòmic i material procedents de persones que pateixen l'impacte de la crisi i, per una altra banda, les retallades tant en els recursos com en les prestacions. També cal destacar la reducció vers la qualitat de les actuacions professionals i les intervencions pròpies del Treball Social, les quals han passat a un segon pla per donar lloc a intervencions sovint centrades en tràmits de prestacions amb la finalitat de proporcionar cobertura a necessitats molt bàsiques. Per tant, la conseqüència immediata d'aquest excés de demanda per part d'uns ciutadans/es que cada vegada adopten un rol més exigent, es tradueix en un Treball Social abocat a un tipus d'intervenció caracteritzat per la impulsivitat i per la hiperactuació, a entrar en el joc de la demanda-resposta, a proporcionar una atenció de quantitat i a restringir els espais reflexius (Ginesta, 2011). Ja es pot afirmar la instauració d'un model tramitador, el qual obvia la globalitat de les situacions i de forma progressiva abandona el diagnòstic social, donat que únicament cal comprovar el compliment d'uns determinats requisits d'accés a les prestacions (Ginesta, 2011).

En concret, la prestació de la RMI és probablement el recurs que més conflictes genera als/a les professionals encarregats de tramitar-lo i gestionar-lo, especialment, a partir de la reforma de juliol de 2011 plantejada amb la finalitat de disminuir el nombre de persones beneficiàries i a la vegada el pressupost que implica (Ginesta, 2012). Segons Ginesta (2011), aquestes retallades es gestionen de forma dual: per una banda, existeix un vessant pràctic que es resumeix en una atenció que no assoleix la cobertura de les necessitats bàsiques que s'obtenia anteriorment mitjançant prestacions com la RMI i que converteix als treballadors/es socials en els missatgers de les males notícies; i, per una altra banda, el vessant comunicatiu. Un exemple és la modificació normativa del PIRMI, la qual assigna també restriccions a aquelles persones que reuneixen els requisits. D'aquesta manera, els treballadors/es socials experimenten el conflicte comunicatiu, donada la no coincidència entre el discurs i la pràctica de l'Administració. En definitiva, els/les professionals de Serveis Socials experimenten en primera línia l'impacte de la crisi, els desnonaments, la desocupació, la vulnerabilitat i les situacions de risc i d'exclusió social i alhora la significativa manca de recursos de persones i famílies, la seva impotència, desesperació i ràbia (Mestres i Trullàs, 2011). Amb tot, es considera que estan atrapats en una dinàmica de fragilitat, d'inseguretat i de perversió en quant a uns drets i uns deures establerts incorrectament (Mestres i Trullàs, 2011). Cercadillo (2013) afirma la probabilitat, en aquest sentit, de situar-nos en un canvi important del sistema, donat que no s'ofereixen les solucions o les respostes coherents i vàlides d'acord amb la realitat social existent. Finalment, aquest esgotament, sobreexforç i indignació de treballadors/es social comporta el risc de perdre la perspectiva a nivell professional i també de superar límits que afecten totalment a l'ètica professional (Ginesta, 2011).

3. Marc legal

En aquest apartat dedicat al marc legal es realitza una breu revisió legislativa amb la idea de sintetitzar la regulació legislativa en matèria de RMI a Catalunya, incidint especialment en les modificacions o reformes normatives. És d'aquesta manera com seguidament i tal i com indica la figura 1, s'especifica l'evolució de la normativa de la Renda Mínima amb la concreció de les modificacions i reformes que han anat sorgint en el pas dels anys i com a conseqüència de la influència del context de cada moment.

FIGURA 1: Evolució legislativa de la Renda Mínima d'Inserció

Font: Elaboració pròpia a partir del Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya (DOGC)

En concret, les lleis que introdueixen modificacions i reformes importants sobre la primera Llei 10/1997, són la Llei 7/2011 i la Llei 5/2012, tal i com seguidament es mostraran en dues taules diferenciades que permeten una millor comprensió del contingut d'aquests canvis normatius.

3.1. Llei 10/1997, de 3 de juliol, de la Renda Mínima d'Inserció (DOGC, 1997)

Seguidament, s'introdueixen els aspectes més significatius que exposa la Llei 10/1997 entorn la prestació econòmica de la Renda Mínima d'Inserció, com són: definició, objectius, gestió i organització, requisits i obligacions. Cal esmentar aquests elements per a una millor comprensió vers el contingut de la Renda Mínima d'Inserció, tot i les posteriors modificacions.

D'acord amb la Llei 10/1997, per RMI s'entén l'actuació basada en els principis de solidaritat, subsidiarietat i igualtat, caracteritzada per la universalitat i destinada a aquelles persones que es troben en una situació de dificultat social i econòmica i que compleixen els requisits fixats per la pròpia Llei. Es tracta, doncs,

d'una prestació econòmica que s'aplica amb el doble objectiu de, per una banda, assegurar el cobriment de les necessitats bàsiques (alimentació, habitatge, salut i educació) i, per una altra banda, promoure la inserció social i laboral de les persones beneficiàries. Aquestes finalitats són promogudes a partir de la col·laboració i responsabilitat imprescindible dels Serveis Socials d'Atenció Primària dels ajuntaments, tenint present també a aquelles entitats d'iniciativa social orientades a l'atenció del col·lectiu de persones en situació de vulnerabilitat, risc o exclusió social. La gestió i organització de la Renda Mínima d'Inserció és competència de la Comissió Interdepartamental de la Renda Mínima d'Inserció, la qual desenvolupa les funcions de direcció i coordinació entre els departaments de Treball i de Benestar Social de la Generalitat de Catalunya.

El dret d'accés a la prestació econòmica es justifica per el compliment dels següents requisits:

- Estar empadronat en el moment d'efectuar la sol·licitud a qualsevol municipi de Catalunya.
- Acreditar residència continuada a Catalunya com a mínim d'1 any.
- Tenir entre 25 i 65 anys d'edat, amb l'excepció dels menors de 25 anys amb càrregues familiars.
- No disposar dels mitjans econòmics suficients per a la satisfacció apropiada de les necessitats bàsiques.
- Pactar i comprometre's amb un Pla Individual d'inserció i Reinserció social i laboral (PIR), centrat en mesures conseqüents amb els recursos i capacitats de la persona o família i destinades a afavorir la inserció o bé reinserció social i laboral.
- No tenir dret o percebre altres prestacions públiques d'import superior a la Renda Mínima d'Inserció.

En quant a les obligacions a les que les persones beneficiàries queden subjectes a partir de tramitar la sol·licitud, algunes d'elles són:

- Aplicar la prestació a les finalitats adients, és a dir, a la cobertura de necessitats bàsiques i a l'increment de les possibilitats d'inserció.
- Comunicar tots els canvis que s'esdevinguin en la situació personal i familiar que puguin suposar la modificació, suspensió o bé extinció de la prestació.
- Complir amb el Pla de Treball que s'hagi signat en el conveni d'inserció.
- No rebutjar una oferta de treball considerada adequada.
- Reclamar qualsevol dret econòmic que pugui correspondre.

3.2. Llei 7/2011, de 27 de juliol, de Mesures Fiscals i Financeres (DOGC, 2011)

La Llei 7/2011 introdueix importants modificacions a l'anterior Llei 10/1997 centrada en la regulació de la Renda Mínima d'Inserció. És d'aquesta manera com, d'acord amb el text que proposa la Llei 7/2011, alguns dels canvis més significatius que afecten en general a la prestació econòmica de la Renda Mínima són els següents:

TAULA 2: Comparativa entre la Llei 10/1997 i la Llei 7/2011. Reformes legislatives

Llei 10/1997	Llei 7/2011
Requisit d'accés: acreditar residència continuada a Catalunya com a mínim d'1 any (article 6.1.).	Requisit d'accés: acreditar residència continuada a Catalunya com a mínim de 2 anys (article 6.1.).
No accés: no tenir dret o percebre altres prestacions públiques superiors a la Renda Mínima d'Inserció (article 6.2.).	No accés: no tenir dret o percebre altres prestacions públiques (article 6.2.).
	Nou requisit: romandre de forma permanent en el territori de Catalunya durant la percepció de la prestació (article 6).
En referència a la seva aprovació per l'organisme corresponent, el termini de temps no pot superar els 2 mesos des de la seva tramitació. En cas de superar-ho, es considerarà la prestació aprovada de forma provisional (article 11.2.).	En referència a la seva aprovació per l'organisme corresponent, el termini de temps no pot superar els 4 mesos des de la seva tramitació. En cas de superar-ho, es considerarà la prestació denegada (article 11.2.).
L'import de la prestació es revaloritzarà amb periodicitat anual d'acord amb l'Índex de Preus al Consum (article 21.2.).	L'import de la prestació s'actualitzarà d'acord amb l'evolució general del context econòmic (article 21.2.).
La quantitat màxima i la quantitat mínima es determinarà a través de mecanismes reglamentaris (article 21.3.).	La quantitat màxima es determinarà a través de mecanismes reglamentaris, però no podrà superar el Salari Mínim Interprofessional (SMI) (article 21.3.).
	S'estableix que la durada màxima de la prestació no pot superar en cap cas els 5 anys (60 mensualitats), amb algunes excepcions.

Font: Elaboració pròpia a partir de DOGC (1997 i 2011)

Tal i com es pot observar en l'anterior taula i en primer lloc, s'introdueixen significatius canvis relatius als requisits d'accés al dret a la prestació econòmica de la RMI. És d'aquesta manera com prèviament al juliol de 2011 es requeria l'acreditació de residència continuada d'1 any i no tenir dret a altres prestacions públiques que superin l'import de la RMI; i com, a partir de l'aprovació de la Llei 7/2011, aquest període de residència es perllonga a 2 anys i el requisit de tenir dret a altres prestacions ja no concreta la quantia de les mateixes entenent que aquella persona o família que pugui percebre qualsevol altre prestació, independentment de l'import d'aquesta, queda directament exclosa del dret a la RMI. A més, s'afegeix una altra condició que es tradueix en l'obligació de romandre permanentment en el territori de Catalunya durant el temps de percepció de la prestació econòmica. Amb tot, s'aprecia la inclusió d'elements de caràcter encara més restrictiu, la qual cosa dificulta en major mesura l'accés de les persones i les famílies al PIRMI. En segon lloc i en relació als imports de la prestació, la Llei 10/1997 concretava que aquests havien de ser revaloritzats cada any i d'acord amb l'Índex de Preus al Consum (IPC). En canvi, la Llei 7/2011 determina que aquests estaran condicionats al context econòmic de cada moment i, a més, redueix la quantitat màxima, la qual no pot superar en cap cas el Salari Mínim Interprofessional (SMI). Per últim, la

nova Llei 7/2011 especifica una durada màxima de la prestació econòmica de 5 anys o, el que és el mateix, 60 mesos.

3.3. Decret 384/2011, de 30 d'agost, de desplegament de la Llei 10/1997, de 3 de juliol, de la Renda Mínima d'Inserció (DOGC, 2011)

D'acord amb el contingut del Decret 384/2011, aquest va sorgir a arrel de la necessitat d'adaptació de la Llei 10/1997 amb la següent normativa corresponent a la Llei 7/2011. El Decret utilitza els arguments de l'actual crisi econòmica per justificar la seva creació, donat que aquesta situació ha generat un increment important de les persones sol·licitants de la prestació de la Renda Mínima d'Inserció. Per tant, aquest context ha produït la necessitat d'adequar el Programa de la Renda Mínima a la problemàtica que s'esdevé dels propis desajustaments del mercat laboral, així com també dels mecanismes de protecció social.

3.4. Llei 5/2012, de 20 de març, de mesures fiscals, financeres i administratives i de creació de l'impost sobre les estades en establiments turístics (DOGC, 2012)

La secció tercera d'aquesta Llei dedicada als afers i a les prestacions socials i, en concret, l'article 80 es basa en la modificació de la Llei 10/1997 i, per tant, introdueix les següents reformes:

TAULA 3: Comparativa entre la Llei 10/1997 i la Llei 5/2012. Reformes legislatives

Llei 10/1997	Llei 5/2012
Destaca el caràcter universal garantit (article 1).	Es suprimeix el caràcter universal (article 1).
Requisit d'accés: Dels ingressos de la unitat familiar es computen només la part de les pensions corresponents a la jubilació, invalidesa, viduitat i orfenesa que rebí cada membre de la unitat familiar que no sigui el titular, sempre i quan sigui superior a l'import de la prestació econòmica (article 6.1. lletra E).	Requisit d'accés: Aquest paràgraf queda suprimit (article 6.1. lletra E).
	Requisit d'accés Cal que es presentin dificultats a nivell d'inserció social i laboral afegides, segons l'avaluació per part dels Serveis Socials Bàsics (article 6.1. s'afegeix lletra G).
No accés: Quan alguna de les persones destinatàries tingui dret a altres prestacions públiques d'import superior a la prestació de la RMI (article 6.2. lletra A).	No accés: Quan alguna de les persones destinatàries tingui dret a percebre ingressos de qualsevol tipus que d'import superior a la prestació de la RMI (article 6.2. lletra A).
	No accés: Aquelles persones que únicament presentin una problemàtica laboral ocasionada per la pèrdua o bé la manca d'una feina i que no acreditin, per tant, una dificultat social o d'inserció laboral complementàries i que no precisin de cap intervenció social (article 6.2. s'afegeix lletra H).
PIR: La Comissió Interdepartamental de la Renda Mínima d'Inserció ha d'enviar un informe amb una proposta d'aprovació o bé de denegació de cada projecte (article 11.1.).	PIR: La Comissió Interdepartamental de la Renda Mínima d'Inserció, en funció de la disponibilitat pressupostària, ha d'enviar un informe amb una proposta d'aprovació o bé de denegació de cada projecte (article 11.1.).
	La Comissió Interdepartamental de la Renda Mínima d'Inserció, quan la disponibilitat pressupostària no sigui la suficient per a garantir l'aprovació de tots els expedients, ha de traslladar una proposta al Govern per concretar criteris que siguin objectius i no discrecionals de prelación dels expedients (article 11, s'afegeix apartat 4).
El pagament de la prestació ha de ser efectuat una vegada concedida la mateixa, amb efecte des del primer dia del mes següent d'acord amb la data de la sol·licitud. No es poden generar endarreriments superiors a un mes i el pagament dels endarreriments no pot superar l'import corresponent a una mensualitat (article 23.1.).	El pagament de la prestació ha de ser efectuat una vegada concedida la mateixa, amb efecte des del primer dia del mes següent d'acord amb la data de la resolució relativa al reconeixement del dret a la prestació (article 23.1.).

Font: Elaboració pròpia a partir de DOGC (1997 i 2012)

En síntesi, de les anteriors reformes, es destaca especialment la supressió del caràcter universal de la prestació econòmica de la RMI. Fàcilment es pot observar l'aplicació d'aquesta modificació en, per exemple, l'exclusió del dret al PIRMI de totes aquelles persones i famílies que no acreditin una problemàtica social que requereixi de la intervenció per part dels/de les professionals dels Serveis Socials Bàsics. Per tant, les persones o famílies que únicament presentin una dificultat laboral que, tenint present l'actual context econòmic, probablement són moltes, ja no reuneixen els requisits per a accedir al PIRMI.

3.5. Decret 60/2012, de 29 de maig, de reestructuració parcial del Departament d'Empresa i Ocupació i del Departament de Benestar Social i Família (DOGC, 2012)

L'objectiu d'aquest Decret i d'acord amb el seu text, és el de modificar la composició i l'adscripció de l'òrgan tècnic administratiu de la Comissió Interdepartamental de la Renda Mínima d'Inserció, el qual queda suprimit de l'estructura corresponent del Departament de Benestar Social i Família i passa a dependre del Departament d'Empresa i Ocupació.

4. Marc teòric

Amb l'objectiu de conceptualitzar a nivell teòric els elements o temes bàsics de la recerca es presenta a continuació el marc teòric de la mateixa. D'aquesta manera, els conceptes clau en els quals s'emmarca la recerca, d'acord amb la pregunta formulada i el tema seleccionat, són principalment dos:

FIGURA 2: Conceptes clau de la recerca

Font: Elaboració pròpia

4.1. Ètica professional aplicada al Treball Social

Un dels elements fonamentals de la pràctica professional de treballadors i treballadores socials recau precisament en la consciència ètica (Federación Internacional de Trabajadores Sociales, 2006). És a dir, tant la capacitat com el compromís de dits/es professionals respecte actuacions ètiques suposen un factor clau que indica la qualitat del servei que ofereixen (FITS, 2006). De fet, existeix una mena d'acord entre treballadors/es socials basat en que el component ètic de la professió suposa una part inevitable de la mateixa (Banks, 1997). L'ètica es defineix com l'estudi de la moral la qual fa referència a les normes de comportament que segueix la gent respecte allò correcte i incorrecte (Banks, 1997, p. 18), com la reflexió a nivell racional vers la moral que es pregunta entorn la raó i la validesa de les normes morals (Ginesta, 2012).

Parlar d'ètica exigeix fer una mínima referència a la deontologia i als codis deontològics. Si per deontologia s'entén la teoria o la ciència dedicada a estudiar tant els principis com les normes a nivell moral encarregades de regular l'activitat humana, la deontologia professional mostra interès vers l'establiment de criteris capaços d'assenyalar com haurien de ser les coses, quins són els deures bàsics d'una professió en l'exercici de les seves respectives funcions (Rueda, 1998). És d'aquesta forma com els codis deontològics intenten constituir eines útils per tal d'orientar sobre l'acció i la presa de decisions, ja que aporten criteris que faciliten donar resposta a una intervenció concreta. Per tant i de la mateixa manera que totes aquelles professions dedicades al servei de les persones, l'exercici professional del Treball Social també integra unes

determinades consideracions ètiques (Codi d'Ètica i Deontològic, 2000). Aquests principis tenen la funció de definir tant a nivell tècnic com moral els models de conducta que es permeten i que s'empren de referent per a delimitar allò acceptat, preferible o desitjable, des d'una perspectiva professional. Tots aquests elements són recollits pel Codi Deontològic constituent, d'aquesta manera, el que s'anomena valors i cultura professional.

No obstant, en la pràctica habitual, aquests principis poden qüestionar la validesa a nivell ètic d'intervencions professionals, especialment quan els referents ètics que mantenen els/les professionals entren en conflicte, en contradicció vers els referents ètics del les persones ateses o bé de les pròpies institucions (Rueda, 1998). En aquest moment, podem parlar de dilemes ètics. Resulta rellevant considerar la distinció entre conflicte i dilema ètic. Mentre que els conflictes ètics s'evidencien quan la figura del treballador/a social ha de prendre una decisió difícil a nivell moral, els dilemes ètics suposen una contradicció entre principis ètics, per la qual cosa encara és més complicat escollir l'acció adequada (Úriz, 2006).

A continuació, s'introdueixen les definicions corresponents als conceptes relatius a: dilema ètic i risc ètic.

Els dilemes ètics suposen la tria entre dues alternatives que desperten igualment inadequació i que sovint es situen entre els interessos de la persona i l'interès públic, impliquen alhora el conflicte entorn els principis morals i, per aquest motiu, no és fàcil discernir quina serà l'elecció adient (Banks, 1997). És d'aquesta manera com els dilemes ètics es defineixen com un enfrontament centrat entre els principis i els valors de la pròpia disciplina del Treball Social i precisen alhora d'una important reflexió que permeti prioritzar (Martín, 2011). Tot i així i posteriorment de la reflexió i argumentació, encara resulta complexa la presa de la decisió, però cal tenir present que, sigui quina sigui, la resposta o solució no serà mai la perfecta i la impressió del/de la professional sempre serà d'insatisfacció, ja que li serà impossible contemplar per igual tots els principis que apareixen i que desitja complir (Zamanillo, segons cita Ginesta, 2012, p. 14).

En quant al concepte de risc ètic, aquest s'entén com un terme que engloba qualsevol dels temes concretats prèviament relacionats amb l'ètica (Reamer, segons cita Ginesta, 2012, p. 17).

En un intent de concreció sobre els dilemes i els riscos ètics que es tractaran en aquesta recerca, Reamer (segons cita Úriz, 2006, p. 4) distingeix tres grans grups de dilemes ètics que es presenten amb freqüència en la pràctica habitual dels/de les professionals del Treball Social, dels quals ens interessa el primer i el segon d'ells relacionats amb el servei a les persones i a les famílies i amb la planificació i política social. En un primer grup, es destaquen, per una banda, els conflictes produïts entre lleialtats professionals que sorgeixen quan el/la professional ha de prendre la decisió de complir amb les regulacions de la pròpia institució o bé garantir el benestar i atendre a les persones que, tot i que no reuneixen un conjunt de requisits establerts per normativa, precisen d'una prestació o d'un recurs concret. També dins d'aquest primer grup, es concreten els problemes entre lleis, polítiques socials i objectius d'intervenció, els quals es

tradueixen, de forma similar a l'anterior tipus, en prioritzar una pràctica professional que asseguri el compliment de la legislació fixada o bé procurar el benefici de les persones ateses. En un segon grup, s'introdueixen els conflictes relatius a la distribució d'uns recursos que són limitats pels que es qüestionen la validesa de criteris concrets d'accés a prestacions i serveis.

Per a la identificació dels riscos ètics que incideixen en les diferents situacions de dilema ètic, Úriz (2006) proposa com a mètode el *Social Work Ethics Audit*, entès com una eina que faciliti a treballadors/es socials analitzar les seves pròpies pràctiques. El primer objectiu d'aquest instrument és el de definir el grau de risc ètic, tenint en compte les 16 àrees de risc que Reamer (segons cita Úriz, 2006, p. 9) planteja, de les quals resultarà d'utilitat la segona d'elles dedicada a la privacitat i confidencialitat.

Cal tenir present la influència que ha rebut sempre el Treball Social en quant a les idees, als valors i a les circumstàncies econòmiques imperants en el seu context de desenvolupament i en quant també a la política social, als serveis socials, a les necessitats i a les demandes de les persones, a més de les característiques personals de cada professional (Rueda, 1998). D'acord amb Úriz, Ballester, Viscarret i Idareta (2013), els/les professionals del Treball Social coneixen tant els valors morals com les obligacions professionals: cal respectar les pròpies decisions preses per les persones ateses i han de garantir la seva protecció, però en el mateix moment tenen el deure de complir i de vetllar pel compliment de la legislació vigent.

Per acabar, Banks (1997) també argumenta la inherent presència de dilemes ètics en la pràctica habitual de treballadors/es socials, ja que la seva identitat professional es desenvolupa en el context sovint de serveis públics i alhora d'atenció a persones en situació de vulnerabilitat, que requereixen ser protegits i es precisa d'una relació d'ajuda i de confiança. També és rellevant destacar el posicionament de la figura del treballador/a social com a part d'un estat del benestar que es considera basat en objectius i valors contradictoris, donat que s'intenta combinar l'assistència i el control, l'acumulació de capital i la legitimitat, la protecció de drets individuals i la promoció dels benestar públic; combinacions que sovint causen tensions, dilemes i conflictes ètics (Banks, 1997, p. 38). En concret, entre la funció de control i la funció d'ajuda es produeixen grans tensions professionals que constitueixen una de les fonts bàsiques de dilemes ètics en Treball Social (Vicente, 2011).

4.2. Renda Mínima d'Inserció

A nivell nacional, les Rendes Mínimes d'Inserció tenen el seu origen en el *Decreto 39/89, de 28 de febrero, sobre el Ingreso Mínimo Familiar*, que va aprovar el Govern Basc amb motiu de la preocupació emergent vers la pròpia cohesió social i prenent com a referent el *Revenu Minimum d'Insertion* creat prèviament a França (Aguilar, et al., 1995). Aquest Decret sorgeix a partir del resultat d'un estudi centrat en la pobresa en el País Basc, el qual va mostrar l'amplitud dels processos d'empobriment d'un sector de la població afectat per un important declivi a nivell industrial (Aguilar, et al., 1995). Posteriorment al País Basc, durant els dos

anys següents, es comencen a adoptar disposicions semblants en la resta de comunitats autònomes del territori nacional, a excepció de les Illes Balears (Aguilar, et al., 1995). En el cas de Catalunya, aquesta implementació va tenir lloc amb un caràcter pilot a l'any 1990, ja establint un Programa Interdepartamental, donat que s'involucreaven tant el Departament de Treball com el Departament de Benestar Social, i concretant una clara finalitat vers la inserció (Arriba, 2002).

A nivell internacional i a arrel de la forta incidència de la desocupació massiva a Europa, a finals dels anys 80, s'inicia el desenvolupament de programes de Renda Mínima d'Inserció amb la necessitat de promoure la inserció laboral (Moreno, 2008) i amb la finalitat de disminuir els índexs de precarietat i d'indigència de nous perfils de persones que es van originar a causa d'una important taxa de desocupació i d'un significatiu deteriorament de les relacions socials (De Robertis, 2003). En aquest sentit, va ser el model francès, creat a l'any 1988 i amb la denominació de *Revenu Minimum d'Insertion* (Moreno, 2008). En l'àmbit europeu i a partir dels inicis dels anys 90, es va començar a donar rellevància als programes de RMI, entesos com un instrument bàsic per a pal·liar situacions de pobresa i exclusió social (European Commission, segons cita Moreno, 2008, p. 150). A finals de l'any 1988, el Parlament Europeu va aprovar una resolució basada en la lluita contra la pobresa posicionant-se a favor de l'establiment de la Renda Mínima a tots els països membres com un mecanisme d'inserció per a la població més desfavorida (Uribarri, 2012). Per aquest motiu, aquest tipus de programes són presents a gairebé tots els països europeus (Moreno, 2008).

Segons Ana Arriba (2008), la Renda Mínima d'Inserció és considerada l'últim recurs al que opta el sector actiu de la població i es tracta, doncs, de programes que s'adrecen a persones amb una manca significativa d'ingressos i que es proposen com a objectiu final la inserció o bé la reinserció laboral i social. És d'aquesta forma com es contempla la combinació entre la prestació econòmica i les mesures de formació i promoció orientades a la integració sociolaboral. Són programes de caràcter residual i subsidiari en comparació amb altres sistemes de protecció, discrecionals i arbitraris en la seva aplicació i gestió i acostumen a veure's afectats per conseqüències relatives a retallades, insuficiències i canvis en els altres mecanismes de protecció. Un dels problemes que suggereix es relaciona amb la desigualtat territorial, donat la seva dependència als recursos disponibles tant físics com econòmics.

Luis Moreno (segons cita Barragué i Martínez, 2012, p. 20), defineix els programes de Renda Mínima com una mesura que es compon mitjançant recursos i mitjans amb la finalitat de garantir uns mínims de subsistència i alhora oportunitats d'inserció a aquells ciutadans/es que no tenen possibilitat de generar-los per si mateixos.

Per tant i en definitiva, la Renda Mínima d'Inserció intenta assegurar els ingressos o recursos mínims per a tota la població (Salvá, Oliver i Casero, 2002) i, tot i constituir-se a nivell autonòmic, presenten una sèrie d'elements comuns (Aguilar, Gaviria i Laparra, 1995):

- Són prestacions que s'assignen de forma individual però alhora contempnen la unitat familiar o bé la unitat de convivència.

- Estableixen com a requisit d'accés una quantitat reduïda d'ingressos d'acord amb l'establiment d'un barem concret.
- Inclouen la restricció de mobilitat entre comunitats autònomes a través de l'aplicació d'algun mecanisme.
- Tenen una durada limitada.
- Es relaciona la prestació econòmica amb algun tipus de mesura d'inserció o reinserció.

En general, l'evolució del PIRMI ha experimentat diversos punts d'inflexió. D'acord també amb els canvis socials originats, es constaten tres moments rellevants. En primer lloc, al 2006 es van incloure mesures compensatòries que permetien estimular la participació en el mercat laboral, tot complementant la prestació amb un tipus de salari. Al 2010, com mesura urgent per la incidència de la crisi, va disminuir el període de còmput dels ingressos anteriors, passant de 12 a 4 mesos, amb la finalitat d'evitar que les famílies visquessin molt de temps sense cap tipus d'ingrés. Finalment, la reforma del 2011, la qual ha suprimit les dues anteriors, a més de restringir l'accés a la RMI, exclou les persones que no tenen recursos econòmics per causes laborals, endurir aquells casos de compatibilitat amb altres fonts de baixos ingressos, incloure una temporalitat màxima de la prestació i condicionat l'assignació del recurs (Gutiérrez, 2014).

D'aquesta manera, tot seguit resulta important concretar el nou model del PIRMI que es va instaurar a partir de les reformes normatives que van tenir lloc a l'any 2011. Les modificacions, per tant, més substantives han estat les següents (IVÀLUA, 2011):

- L'enduriment dels requisits d'accés a la prestació de la RMI, sent aquests encara més restrictius especialment en quant al temps de residència exigida que s'ha incrementat a 2 anys (abans era 1 any), a la valoració o càlcul d'ingressos de la llar que s'ha augmentat a 12 mesos (abans eren 6 mesos) i a l'exclusió del programa d'aquelles persones que presentin problemàtiques o dificultats únicament laborals.
- L'establiment del límit temporal de permanència en el programa fixat en 60 mesos (5 anys). Abans, la persona beneficiària tenia la possibilitat de romandre en el PIRMI si continuava complint les condicions d'accés.
- La limitació a la quantia global de prestacions econòmiques, és a dir, el total de la prestació bàsica de la RMI, a més dels corresponents complements, no poden superar el SMI.
- Els mecanismes de finançament del PIRMI, els quals depenen de la disponibilitat pressupostària d'acord amb el context econòmic de cada moment, mentre que, prèviament a les reformes, s'habilitaven tots els recursos que fossin necessaris per tal d'oferir l'adequada cobertura a aquelles persones que reunien els requisits.

En base a aquestes reformes, cal considerar el Síndic de Greuges (2013), ara en el seu "Informe al Parlament", on inclou un apartat, dins del bloc dedicat a les Polítiques Socials i als Serveis Socials, sobre la RMI. En aquest recull i defensa totes aquelles queixes vinculades amb la gestió de la prestació econòmica i produïdes especialment a arrel de les modificacions normatives del PIRMI. S'afirma l'augment de les

famílies en situació de pobresa, amb una manca significativa de recursos que no els hi permet la cobertura de les necessitats bàsiques, i alhora la no possibilitat d'accés d'aquestes a la prestació en el moment en què la requereixen. Per tant, s'entén una intensificació de la necessitat de caràcter urgent que cal que la normativa materialitzi, corregeixi les seves limitacions i proporcioni una atenció adient a les despeses bàsiques dels ciutadans/es.

Aquesta qüestió va arribar recentment al Parlament, on suposadament també s'ha contemplat aquest desajustament i s'ha informat d'un increment de persones destinatàries i de pressupost destinat a aquesta garantia ara més centrada en la inserció laboral. Així, Felip Puig, Conseller d'Empresa i Feina de la Generalitat de Catalunya, en el Ple del Parlament que va tenir lloc el passat mes de març de 2014 va anunciar que durant el 2013 van ser registrades 11.500 sol·licituds noves i, a data de 28 de febrer de 2014, hi ha més de 62.000 persones beneficiàries a Catalunya o, dit d'una altra manera, 25.000 famílies destinatàries. Amb l'increment de cinc a deu milions d'euros que el Govern de la Generalitat ha comunicat que destinarà a la partida centrada en la inserció laboral, Puig afirma que s'espera assolir les 70.000 persones i 27.000 famílies beneficiàries del PIRMI.

4.3. Interrelació entre Ètica professional i RMI

La implantació de polítiques socials com la RMI, que persegueixen uns nivells cada cop més elevats d'eficàcia, transparència i rendibilitat, ha donat lloc a noves formes d'intervenció social, algunes d'elles en contradicció amb els principis ètics del Treball Social, les quals incrementen cada vegada més el malestar dels/de les professionals (De Robertis, 2003). Segons Cristina De Robertis (2003), la complexitat dels requisits d'accés, els formularis exhaustius i de complicada comprensió, la trajectòria de la sol·licitud efectuada,... constitueixen elements que generen un important grau d'incertesa tant als treballadors/es socials com a les persones ateses i sol·licitants de la prestació. La consigna professional, a partir d'aquí, rau en fer complir un determinat contracte, preferiblement anomenat pla de treball, que ha estat elaborat amb la participació i implicació de la persona i, per tant, l'obliga al seu compromís. El treballador/a social, en aquest sentit, ha de vetllar pel compliment d'aquest acord mitjançant el seguiment de la situació de la persona, amb l'objectiu d'assolir la seva inserció o reinserció i, conseqüentment, la sortida d'aquest recurs. A tot això se li afegeix la recepció de demandes cada vegada més nombrosa i també més complexa des de la visió administrativa. És d'aquesta manera com el treballador/a social transforma la seva identitat professional per a constituir-se en un expert/a dels circuits institucionals i dels formularis imprescindibles. És possible, per tant, preguntar-nos al servei de qui es troba el treballador/a social en aquest cas: al servei de la gestió administrativa de les polítiques socials i de la gestió dels pobres o al servei de la persona i del seu procés d'integració social? (De Robertis, 2003, p. 65).

En el cas concret de Catalunya, Ginesta (2012) considera que el Programa Interdepartamental de la Renda Mínima d'Inserció presenta alguns trets o elements tant en quant a la seva tramitació com a la seva gestió que poden ser qüestionats. És a dir, poden tornar-se susceptibles de contradicció o bé generen

desajustaments que poden produir alhora significatives situacions vinculades amb l'ètica professional, susceptibles de generar riscos ètics i afectar directament a les persones beneficiàries i als/a les professionals dels Serveis Socials que treballen amb el PIRMI. La següent descripció de dilemes ètics en relació amb el tràmit i gestió del PIRMI constitueix el punt de partida de la recerca, és a dir, els coneixements previs entorn a la concreció de dilemes i riscos ètics més habituals:

- L'exclusió del Programa Interdepartamental de la Renda Mínima d'Inserció dels casos en els que la problemàtica de manca de recursos s'ha originat per motius estrictament laborals.
- La disponibilitat pressupostària de la que depèn l'accés a la prestació. Tot i que es contempla la via urgent en el moment de la seva tramitació per donar prioritat a les situacions més extremes, es tracta d'una decisió que ha de prendre el/la professional que la gestiona, és a dir, a partir del seu criteri i valoració. És aquí on impera una alta càrrega de subjectivitat i arbitrarietat, donat que no existeix cap document que argumenti quan existeix o no una situació d'urgència i, per tant, segons qui sigui el/la professional de referència es sol·licitarà o no el caràcter urgent del tràmit.
- El risc d'inequitat que es posa de manifest en l'establiment d'un límit temporal de 5 anys com a persona beneficiària de la RMI, ja que, d'igual forma que l'anterior cas, es torna a desenvolupar un important grau de discrecionalitat: serà en funció de la perspectiva o punt de vista del/a professional referent que s'efectuarà o no una petició de renovació de la prestació.
- La sanció a les insercions laborals breus. El PIRMI estableix que la persona o persones beneficiàries de la prestació tenen el dret de treballar 30 dies sense que aquesta cotització afecti i suposi la pèrdua del PIRMI. A partir dels 31 dies, amb independència de que siguin finalment 32 o 80 dies més, la prestació es suspèn automàticament i, en el cas de tornar a requerir-la, cal iniciar de nou el procés tenint en compte el temps d'espera tant per a la seva valoració com per al seu cobrament en cas de resultar aprovat. Actualment i com a apunt, es coneix la valoració després de 7 o 8 mesos des de la seva tramitació i, a partir d'aquí, es comença a cobrar en funció de la disponibilitat pressupostària. Per tant, aquest programa que exposa com a objectiu bàsic afavorir la inserció o reinserció laboral, finalitza amb disfuncions que assoleixen justament el contrari. Amb tot, apareix el dubte que se'ls presenta als/les professionals de l'àmbit de l'Atenció Primària entorn la comunicació o no sobre situacions, com és l'anterior, que d'acord amb la normativa que regula la Renda Mínima d'Inserció suposarien una suspensió o bé extinció de la prestació.
- En relació al cas previ sobre comunicar o no comunicar a la Comissió corresponent, també apareix el dilema d'aconsejar a la persona atesa no acceptar un treball temporal, donat que a la llarga sortiran perjudicats, desprotegits fins que no tornin a rebre la resolució d'un nou tràmit de la Renda Mínima.
- Una altra situació que decanta al/a la professional a prioritzar el cobrament de la prestació abans que l'obtenció de la inserció s'explica per la incompatibilitat de la Renda Mínima d'Inserció amb qualsevol altre tipus d'ingrés quan es coneix que el seu import econòmic no resulta suficient per a la cobertura de les necessitats bàsiques.

En aquest sentit, aquests anteriors dilemes ètics, que sovint apareixen tant en el procediment de tràmit com de gestió de la prestació de la RMI, s'esdevenen perquè el treballador/a social pateix la complexa

interacció d'elements ètics, polítics, tècnics i legals (Banks, 1997) i aquesta interconnexió presenta una certa contradicció entre els aspectes ètics i els aspectes legals. Aquest desajustament genera l'existència dels dilemes ètics que habitualment situen al/a la professional entre el fer complir la normativa legal o bé respondre d'acord amb els valors i principis ètics del treball social.

D'acord amb Pelegrí (2013), cal recordar que les entitats que s'orienten al servei de les persones com és el cas clar dels Serveis Socials Bàsics, han de desenvolupar una dimensió ètica fonamental centrada de forma prioritària en el benestar de les persones. Per tant, la intervenció busca servir a les persones però, en canvi, els/les professionals experimenten l'exigència respecte la missió de la pròpia institució. En aquest sentit, De Robertis (2003) afirmava que el treballador/a social ha de rebre la consigna de la seva organització, però deu la seva legitimitat a les persones per les quals treballa. Per tant, és possible portar a terme aquesta dualitat assumint una part d'il·legalitat, és a dir, no identificant-se totalment amb la institució i situar-se en consonància amb les persones a les que ha d'ajudar.

La incidència d'aquests dilemes ètics, poden generar la instauració d'un cert malestar professional, entès com una de les conseqüències de l'anterior dimensió ètica. Ramírez (1996) argumenta que el malestar en Treball Social prové d'una múltiple ambigüitat centrada en aspectes posicionals i funcionals, donat que la pròpia intervenció social s'ubica entre allò polític i allò econòmic però alhora en el terreny social. El Treball Social, per tant, es mou entre la inserció i el control, en una combinació que sembla a primera vista contradictòria i que es constitueix precisament com la causa del desànim i el malestar. Aquesta funció d'inserció, que també podria ser anomenada de suport, s'uneix a la funció de control que requereix tant la tramitació com la gestió del PIRMI. El treballador/a social ha de complir amb la consigna encomanada, però a la vegada ha de prendre consciència de que ha de portar a terme actuacions sempre orientades al benefici de la persona i respectant la seva autonomia; quelcom que pot situar-se davant d'una certa contradicció amb l'obligatorietat d'executar els procediments institucionals (Bermejo, 2002). Ramírez (1996) també destaca la situació crítica produïda per l'increment de la pobresa i la reducció de la cobertura de protecció social, la qual requereix de respostes urgents, urgència que a la vegada comporta perplexitat i insatisfacció professional.

5. Objectius

Tot seguit, es plantegen els objectius de la recerca. Es destaquen 2 objectius generals i un total d'11 objectius específics.

El primer dels objectius generals inclou 4 objectius específics i pretén la delimitació del fenomen global d'estudi que es correspon amb la política social específica del PIRMI. Tot i no constituir aquest el tema central del treball, s'ha considerat necessari situar en un primer moment abans de procedir a objectius més concrets i directament associats a la pregunta de recerca, amb la idea de permetre una contextualització inicial.

El segon dels objectius generals inclou 11 objectius específics i es constitueix com el tema central de la recerca, doncs, està dedicat a la incidència de riscos i dilemes en el tràmit i gestió del PIRMI. Per aquest motiu, s'ha decidit ubicar en aquest objectiu general, l'objectiu específic 2.1., que pretén descriure el perfil i la trajectòria professional de les treballadores socials entrevistades, ja que la finalitat de les entrevistes rau sobretot en identificar els riscos i els dilemes que apareixen en les tasques professionals que implica la prestació de la RMI. Alhora, cal indicar que es produeix un desdoblament d'objectius que afecta als objectius 2.2. i 2.3., al qual s'ha optat per facilitar la distinció entre el procediment de tràmit i el procediment de gestió de la prestació de la RMI.

TAULA 4: Objectius generals i objectius específics

Objectius generals	Objectius específics
<p>1. Comprendre quins són els elements que apareixen en la normativa del PIRMI a partir de les reformes de l'any 2011 que poden esdevenir riscos i/o dilemes ètics a treballadors/es socials, a través de la visió de treballadors/es socials.</p>	<p>1.1. Conèixer la visió de les treballadores socials sobre el PIRMI en general.</p> <p>1.2. Esbrinar quines van i/o han estat les repercussions produïdes per les reformes normatives del PIRMI de l'any 2011.</p> <p>1.3. Delimitar els elements que presenta la normativa del PIRMI susceptibles de conduir a situacions de risc i/o dilema ètic.</p> <p>1.4. Verificar la incidència de riscos i/o dilemes ètics que s'esdevenen en les tasques relatives al tràmit i gestió del PIRMI.</p>
<p>2. Identificar els riscos i les situacions de dilema ètic que els hi genera a treballadors/es socials el tràmit i la gestió de la prestació de la RMI.</p>	<p>2.1. Descriure el perfil i trajectòria professional de les treballadores socials participants en la recerca.</p> <p>2.2. Definir el risc ètic que implica a treballadors/es socials la tramitació de la prestació de la RMI.</p> <p>2.3. Definir el risc ètic que implica a treballadors/es socials la gestió de la prestació de la RMI.</p> <p>2.4. Determinar els casos específics d'intervenció amb persones titulars o beneficiàries de la RMI en els que s'han generat riscos i/o dilemes ètics.</p> <p>2.5. Concretar els tipus de dilemes ètics que apareixen en les tasques professionals de treballadors/es socials relatives a la tramitació i gestió del PIRMI.</p> <p>2.6. Comprovar la incidència de malestar professional com a conseqüència de l'aparició continuada de riscos i dilemes ètics en les funcions de tramitació i gestió del PIRMI.</p> <p>2.7. Plantejar propostes en un intent de reduir les probabilitats d'incidència de situacions de risc i/o de dilema ètic i, conseqüentment, de malestar professional.</p>

Font: Elaboració pròpia

6. Metodologia

En aquest vuitè apartat dedicat a la presentació de la metodologia que s'ha emprat en el desenvolupament de la recerca i per a l'execució del treball de camp, tractament de les dades recollides i/o elaboració dels resultats obtinguts s'inclouen diversos punts: el tipus de disseny, l'àmbit en el que es centra la recerca i, següent, la població objecte d'estudi i el mostratge, els criteris d'inclusió i els criteris d'exclusió per a la configuració de la mostra, els procediments de recollida i d'anàlisi de les dades, les consideracions ètiques i legals que caldrà tenir presents en tot moment i, finalment, les limitacions de la recerca.

6.1. Disseny

La concreció del disseny permet la comprensió sobre la forma o manera de portar a terme la pròpia recerca (Sierra, 2001). Per tant, amb les finalitats principals de donar resposta a la pregunta de recerca i d'exercir un cert control sobre les possibles fonts de variació (Boixadós, et al., 2012) es determina el següent disseny.

Es tracta d'una recerca exploratòria de perspectiva qualitativa que presenta una clara finalitat bàsica, donat que el seu objectiu central s'orienta a una millor comprensió i a un increment dels coneixements sobre el tema seleccionat i plantejat (Sierra, 2001), és a dir, la incidència de dilemes ètics en la tramitació i gestió del PIRMI. Alhora, constitueix un disseny no experimental, d'abast seccional o sincrònic perquè situa l'estudi en un moment únic, en un temps específic (Sierra, 2001) ubicat en els mesos de febrer, març, abril, maig i juny de 2014, tal i com es concreta en el Pla de Treball i cronograma corresponent (annex 2). A més, la intenció es limita a l'estudi dels trets o característiques del tema objecte d'estudi, factor determinant dels dissenys seccionals (Sierra, 2001). L'amplitud és microsociològica, ja que la població que conformarà la mostra es tradueix en un grup de professionals del Treball Social reduït, concret i específic.

6.2. Àmbits

En quant als àmbits en els quals es centra la recerca, aquests són: per una banda, l'Atenció Primària dels Serveis Socials Bàsics i, per una altra banda i de forma més específica, l'exclusió social.

Alhora, es considera el sector públic i el sector privat, doncs, la mostra s'extraurà de serveis d'ambdues titularitats, el que s'entén com un element de valor afegit a la recerca.

El territoris en els que s'ubica la recerca i, concretament, la recollida de les dades, són les ciutats de Mataró i de Barcelona. Aquestes poblacions han estat triades per l'existència de possibilitats d'accés.

6.3. Població objecte d'estudi

Tal i com s'ha comentat prèviament, la població objecte d'estudi es correspon amb professionals del Treball Social de Mataró i de Barcelona, situats/des en serveis de titularitat pública i privada. El que tenen en comú tots els treballadors/es socials que formaran part de la recerca és la tasca professional de tramitació i de gestió del PIRMI.

6.4. Mostratge

En quant a la configuració de la mostra i tenint present les característiques relatives al tipus de recerca, basada aquesta en un enfocament qualitatiu, es procedirà a un mostratge no probabilístic i alhora intencional. En aquesta categoria, s'entén que no tots els subjectes tenen les mateixes possibilitats de ser escollits per a pertànyer a la mostra i, per aquest motiu, es destaca la no incidència de l'atzar (Boixadós, et al., 2012). D'aquesta manera, aquesta selecció es correspon amb un posicionament completament subjectiu, el qual caracteritza els estudis de caire qualitatiu (Brunet, Pastor i Belzunegui, 2002).

El nombre de professionals fixat per a conformar la mostra i d'acord amb la limitació que implica l'escassetat de temps destinat a la recerca, serà d'un total de 13 treballadores socials. en concret, 11 treballadores socials de Serveis Socials Bàsics i 2 treballadores socials d'una entitat privada dedicada a l'àmbit de l'exclusió social.

6.5. Criteris d'inclusió i criteris d'exclusió

Per a procedir a la selecció de persones que configuraran la mostra, s'especifiquen els següents criteris d'inclusió i d'exclusió:

TAULA 5: Criteris d'inclusió i criteris d'exclusió

Criteris d'inclusió	Criteris d'exclusió
Ser treballadors/es socials.	No ser treballadors/es socials.
Treballar a Serveis Socials d'Atenció Primària o bé en l'àmbit de l'exclusió social.	No treballar a Serveis Socials d'Atenció Primària o bé en l'àmbit de l'exclusió social.
Tramitar i gestionar el PIRMI en la pràctica professional habitual.	No tramitar ni gestionar el PIRMI en la pràctica professional habitual.

Font: Elaboració pròpia

6.6. Instrument de recollida d'informació

L'estratègia de la recerca, i d'acord amb el seu enfocament qualitatiu, és l'entrevista composta per preguntes obertes i definida per la flexibilitat i dinamisme i per ser realitzada de forma no directiva (Boixadós, et al., 2012). D'aquesta manera, aquesta estratègia ha estat portada a terme amb les 13 treballadores socials que han ofert la seva col·laboració per a la configuració de la mostra i cada entrevista ha tingut una durada de 45 minuts aproximadament.

Per a garantir l'operativitat dels objectius i la seva coherència amb la metodologia, aquests han estat molt presents en l'elaboració de l'eina de recollida d'informació. Ha estat d'aquesta manera com les preguntes del guió d'entrevista han estat ideades i formulades d'acord amb la temàtica i contingut que exposa i es requereix per al compliment dels objectius. Per tant, per a cada objectiu de la recerca s'ha plantejat un nombre determinat de preguntes.

El guió de l'entrevista (annex 4) consta d'un total de 24 preguntes, dividides en tres blocs diferenciats:

1. Trajectòria professional (7 preguntes): aquest primer bloc intenta començar la conversa permetent a la persona entrevistadora tenir coneixement del perfil i recorregut professional de la persona entrevistada, a més de facilitar la presa de contacte inicial mitjançant preguntes generals i de fàcil resposta.
2. Programa Interdepartamental de la Renda Mínima d'Inserció (6 preguntes): en aquest segon bloc es pretén indagar bàsicament sobre l'opinió de les treballadores socials entorn el PIRMI. S'incideix especialment en les reformes normatives esdevingudes entre el juliol i l'agost de 2011 i la seva afectació en la ciutadania, així com també en els treballadors/es socials que gestionen la RMI, en termes de repercussions socials i professionals.
3. Ètica i malestar professional (11 preguntes): en aquest tercer bloc es treballa la matèria més rellevant de la totalitat del guió per a la recerca en qüestió, centrada aquesta en comprendre els riscos ètics que implica la tramitació i gestió del PIRMI i conèixer alhora els tipus de dilemes ètics concrets que poden aparèixer en la realització d'aquestes tasques professionals. Per aquest motiu, les dades obtingudes d'aquesta part de l'entrevista seran fonamentals per tal de donar resposta i aconseguir el compliment dels objectius de la recerca.

6.7. Recollida de dades

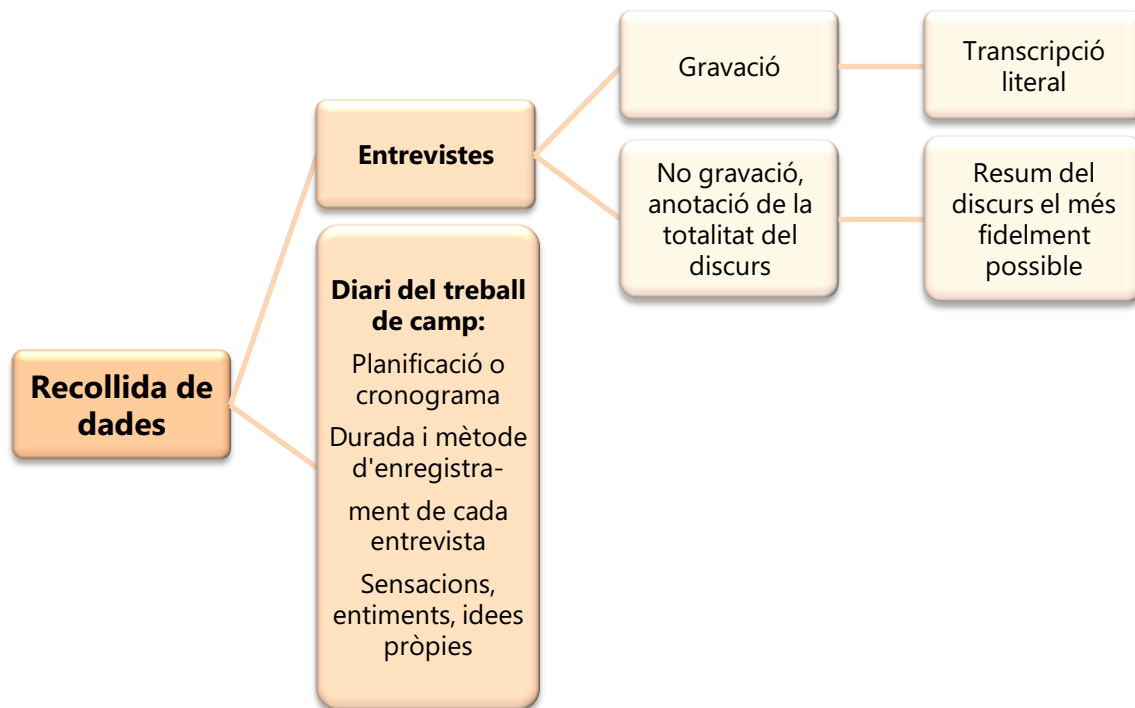
Primerament, la selecció de les persones informants o entrevistades constitueix el procediment inicial de la recollida de dades i està condicionat per la disponibilitat i la voluntat de col·laboració, així com per l'accessibilitat a la població objecte d'estudi (Boixadós, et al., 2012). Per tant i tal i com s'ha comentat prèviament, aquest accés ja va ser possible des del començament de la recerca on es van produir els primers contactes. A partir d'aquí, es va procedir a informar més rigorosament i donar a conèixer formalment el tema de recerca a aquells treballadores socials interessades en participar. Per a això, es va

realitzar la tramesa de la carta de presentació via correu electrònic, la qual constava de l'explicació corresponent a una breu síntesi de la recerca, de la concreció dels motius pels que es requereix de la implicació de professionals i, finalment, de la proposta pel període de temps destinat al treball de camp mostrant la màxima flexibilitat possible i adaptació a la disponibilitat dels treballadores socials. Per últim, les respostes per part dels treballadors/es socials van permetre configurar el calendari del treball de camp on es van anotar els dies i les hores concertades per a la realització de les entrevistes.

El següent pas es tradueix en la realització de les entrevistes. Per a la recollida de les dades extretes d'aquestes s'ha optat per la seva gravació i posterior transcripció literal de les mateixes. Per aquest motiu, ha estat molt important comptar amb l'acceptació de les persones entrevistades per tal de procedir degudament amb l'enregistrament de la conversa. En aquest sentit, s'ha tingut en compte la importància de disminuir la presència de l'aparell d'enregistrament, vetllar per la qualitat del mateix i alhora disposar d'una llibreta per fer anotacions (Boixadós, et al., 2012). No obstant, també s'ha contemplat la possibilitat de que la professional entrevistada no aprovi aquesta gravació. En aquest cas i respectant al màxim el discurs i vocabulari utilitzat per la persona entrevistada, s'ha anotat tota la conversa reproduint de forma fidel el diàleg de la persona entrevistada.

De totes dues maneres, s'ha creat un document dedicat a la transcripció de totes les entrevistes on es mostra la totalitat de respostes d'acord amb cada pregunta i fent ús de codis numèrics, tot evitant la introducció de noms propis i desenvolupant una fonamental capacitat de sistematització. Ha estat d'aquesta forma com el material ha estat recollit i organitzat per al posterior anàlisi i presentació dels resultats obtinguts.

Paral·lelament, també s'ha realitzat un diari destinat al treball de camp. La següent figura mostra de manera esquemàtica el procediment de recollida de dades especificat en els paràgrafs anteriors.

FIGURA 3: Procediment de recollida de dades

Font: Elaboració pròpia

6.8. Anàlisi de les dades

Les recerques qualitatives acostumen a generar una quantitat molt significativa de dades obtingudes, tot i que generalment s'estudia a poques persones (Álvarez-Gayou, segons cita Núñez, 2006, p. 1) i, per aquest motiu, cal tenir en compte la recomanació de no oblidar el marc teòric i la pregunta de recerca per tal de gestionar adequadament la sobrecàrrega d'informació (Núñez, 2006). És d'aquesta manera com s'ha optat a la presentació dels resultats en base als objectius de la recerca. Per tant, s'entén que tant la recollida com el posterior anàlisi de les dades impliquen un procés de selecció (Miles i Huberman, segons cita Núñez, 2006, p. 1) que es pot organitzar a partir de les fases següents (Álvarez-Gayou, segons cita Núñez, 2006, p. 3):

1. Recollida de dades mitjançant i en aquest cas, tal i com prèviament s'ha argumentat, l'enregistrament sonor o gravació de les entrevistes realitzades.
2. Transcriure i ordenar les dades en un document destinat a aquesta tasca on constaran totes les respostes d'acord amb cada pregunta formulada.
3. Codificar la informació, és a dir, agrupar totes les dades obtingudes durant el treball de camp en diverses categories d'acord amb la idea o tema que planteja cadascuna d'elles. També en aquest moment té lloc la selecció de les informacions més rellevants i alhora útils per a donar resposta a la pregunta de recerca.

Una vegada preparat d'aquesta manera el material d'anàlisi, ha estat possible començar a elaborar els resultats de la recerca. Aquests es mostren utilitzant com a referència els objectius de recerca, per tal de facilitar la comprensió respecte el compliment o bé la resposta a cadascun.

6.9. Consideracions ètiques i legals

D'acord amb la Llei Orgànica 15/1999, del 13 de desembre, de Protecció de Dades de Caràcter Personal (Boletín Oficial del Estado, 1999), és imprescindible garantir el consentiment informat de la persona o persones entrevistades mitjançant un full de consentiment informat on figurin les dades personals i la signatura de la mateixa o mateixes.

Per tant, abans de produir-se la trobada amb la persona o persones que es volen entrevistar, s'ha comunicat a aquestes la necessitat i importància del seu consentiment pel que fa a la participació en la recerca. Per una altra banda, a l'inici de tota entrevista, s'ha informat a la persona entrevistada de certs aspectes respecte la protecció de les seves dades personals: com es protegiran aquestes dades, qui les tractarà, per a què s'utilitzaran i on aniran a parar finalment. D'aquesta manera, s'ha redactat prèviament un full de consentiment informat (annex 3) i guardat posteriorment aquest full signat per la persona participant

6.10. Limitacions de la recerca

Les principals limitacions que s'assumeixen en el desenvolupament de la present recerca són les que s'enumeren i descriuen tot seguit:

- En quant a l'amplitud microsociològica, cal tenir present la no probabilitat de generalització de les dades obtingudes (Boixadós, et al., 2012), donat que la mostra s'ha extret d'un grup de població molt reduït.
- Pel que fa al tipus de mostratge, caracteritzat aquest per ser no probabilístic i intencional, també es destaca l'inconvenient, similar a l'anterior, de poder definir únicament els mateixos casos estudiats (Brunet, et al., 2002). Per tant, és important tenir present que els resultats obtinguts no es poden extrapolar a altres serveis o entitats, professionals i territoris, més que als propis en els que s'ha situat i centrat la recerca.
- En referència l'instrument escollit, l'entrevista en si implica alhora unes determinades limitacions com són: el factor del temps, els inconvenients que genera el propi llenguatge oral, la probabilitat de distanciament entre allò que s'expressa verbalment i allò que es fa i, conseqüentment, la veracitat de les dades proporcionades, donat es destaca la falta de l'observació directa dels escenaris naturals en els que es produeix l'acció que s'estudia (Boixadós, et al., 2012).

**La incidència de riscos i dilemes ètics en el tràmit i gestió del PIRMI:
en la intervenció social amb persones beneficiàries de la RMI**

- Per últim, destacar l'escassetat de temps també com a limitació, especialment, que afecta al treball de camp i al nombre de persones que configuren la mostra. És a dir, de ser més aquesta temporalitat, hagués estat possible ampliar la mostra i, consegüentment, obtenir uns resultats més rics.

7. Resultats

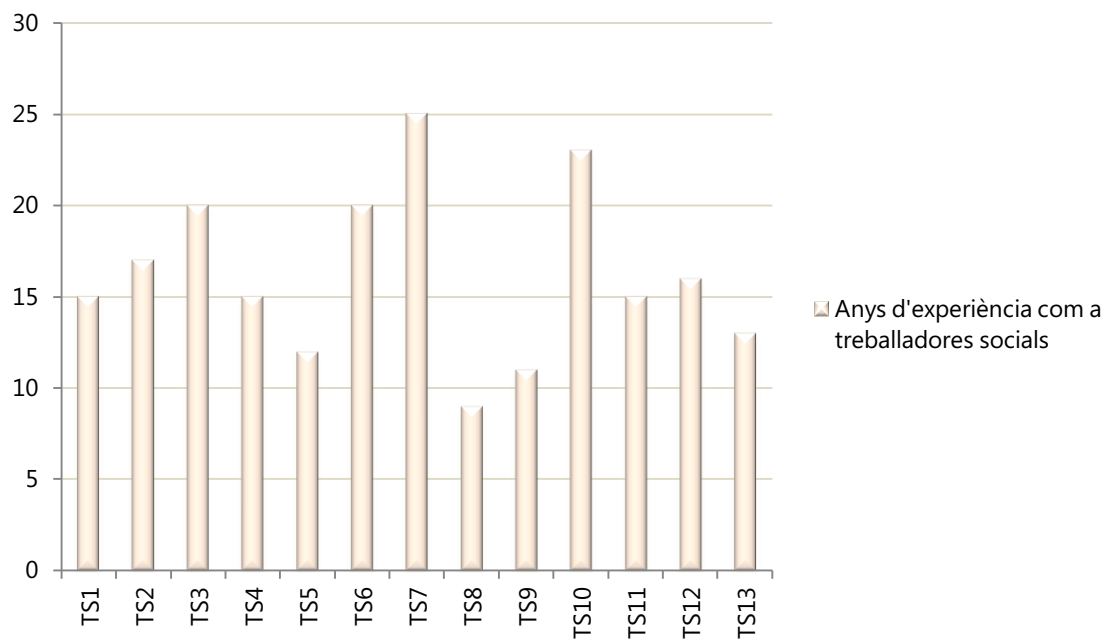

La presentació dels resultats s'exposa a continuació prenent com a referència, tal i com s'ha esmentat en l'apartat corresponen a la metodologia (vegeu pàgina 31), els objectius de la recerca (vegeu pàgina 29). Per tant i d'acord amb les dades i informacions recollides, aquestes es classifiquen segons l'objectiu que compleixen amb la finalitat última de donar resposta a la pregunta de recerca. Cal indicar, però, que els resultats no s'ajusten al mateix ordre que segueixen els objectius. Per tal de garantir la coherència de la narrativa dels resultats, aquests han estat ordenats en 5 apartats i 2 subapartats creats en funció de cada temàtica, tot permetent un discurs lògic i cohesionat que no hagués estat possible d'haver estat establerts utilitzant l'estructura emprada per al plantejament dels objectius.

7.1. Perfil i trajectòria professional de les treballadores socials participants (objectiu 2.1.)

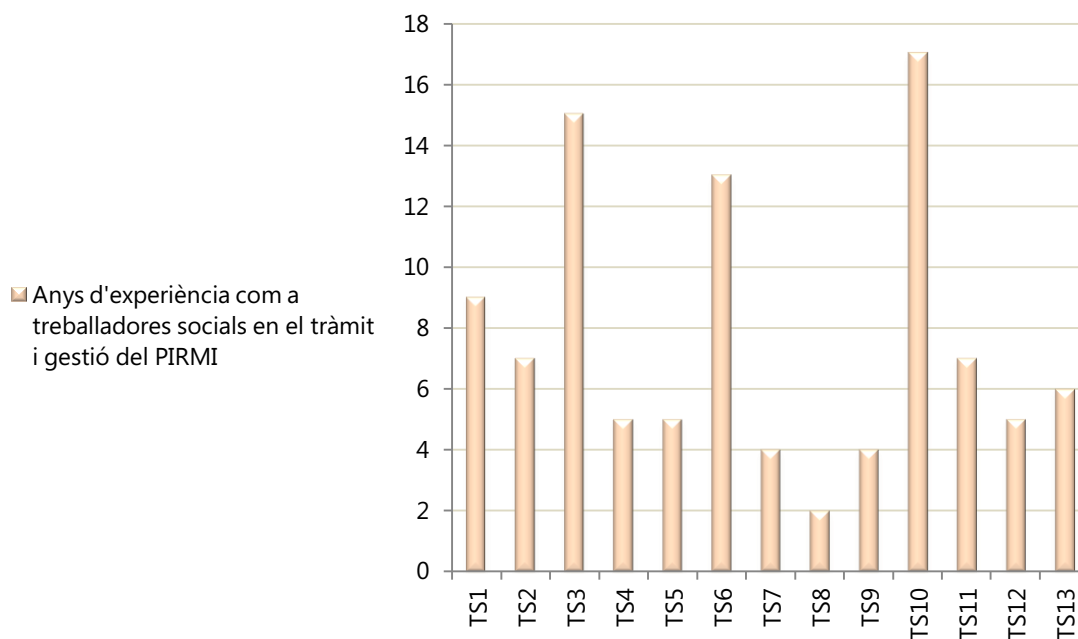
Les professionals participants en la recerca han estat 13 treballadores socials que treballen actualment en serveis i entitats socials, ubicades a Mataró i Barcelona i dedicades a l'àmbit de l'Atenció Primària i, de forma una mica més especialitzada, al col·lectiu de persones en situació de vulnerabilitat, de risc o bé d'exclusió social. El que tenen en comú totes elles és que assumeixen diàriament les tasques professionals relatives al tràmit i a la gestió del PIRMI.

Per tal de concretar la trajectòria professional de les treballadores socials entrevistades, es presenta tot seguit una sèrie de figures que permeten identificar numèricament l'experiència com a treballadores socials en general, com a treballadores socials dedicades al tràmit i gestió de la RMI i, finalment, la quantitat de casos de PIRMI que actualment porten cadascuna d'elles. Finalment, s'introdueix la mitjana corresponent a cada ítem amb la intenció de comprendre aquesta qüestió d'una manera més global.

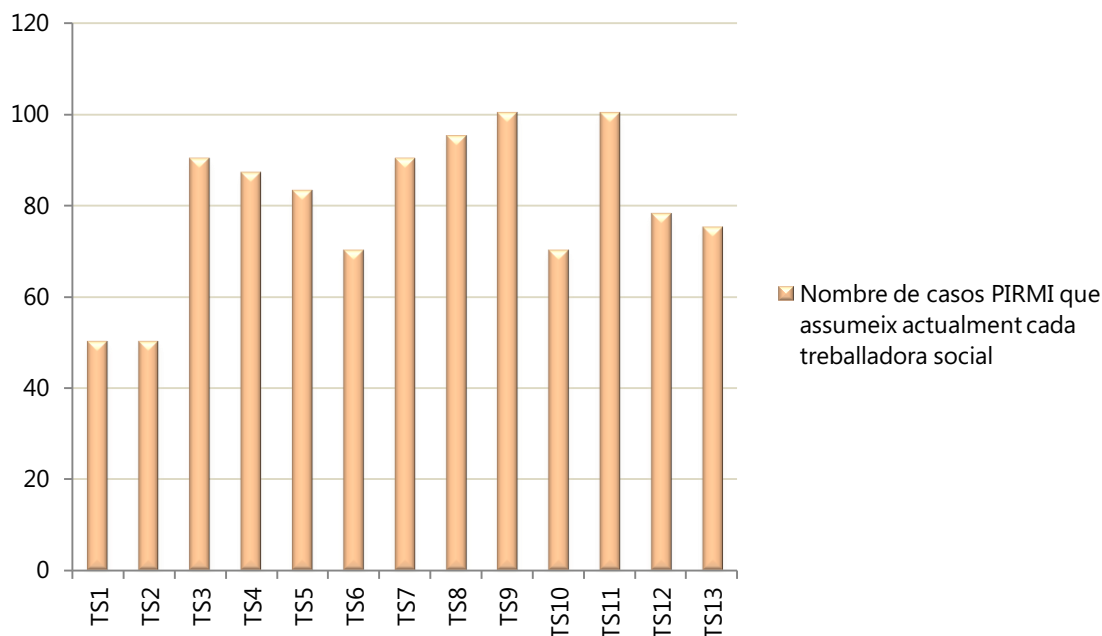
Figura 4: Trajectòria com a treballadores socials

Font: Elaboració pròpia a partir de les entrevistes realitzades

Figura 5: Trajectòria com a treballadores socials en el tràmit i gestió del PIRMI

Font: Elaboració pròpia a partir de les entrevistes realitzades

Figura 6: Nombre de casos PIRMI que assumeix actualment cada treballadora social

Font: Elaboració pròpia a partir de les entrevistes realitzades

En quant a la seva trajectòria i tal i com s'observa a en la figura 4, l'experiència professional com a treballadores socials en general es correspon amb una mitjana de 16'2 anys i, en concret, com a treballadores socials que s'ocupen, entre d'altres funcions, a atendre persones titulars i beneficiàries de la RMI i a gestionar aquest recurs (figura 5) s'especifica la mitjana de 7'6 anys. Per tant, gairebé totes van viure la reforma normativa del PIRMI i les seves repercussions. Cada treballadora social té assignats actualment al voltant de 72 casos de persones que han tramitat o bé que ja són beneficiàries del PIRMI (figura 6). Gairebé la totalitat dels casos que cadascuna atén es correspon amb persones inserides en dit programa. L'altra minoria es relaciona amb persones que tenen una feina molt precària, que cobren altres prestacions majoritàriament de l'INEM, que presenten algun problema de salut o bé que, per raons que seguidament es concretaran, han estat excloses del PIRMI.

Una dada rellevant és que a Mataró hi ha entorn de 700 casos vinculats al PIRMI, segons explica en termes generals la T.S. 11.

7.2. Visió de les T.S. sobre el PIRMI i les seves reformes normatives (2011) a en termes de repercussions (objectiu 1.1. i objectiu 1.2.)

En relació amb la visió que tenen sobre el PIRMI com a política social, primerament, les treballadores socials entrevistades resumeixen i alhora valoren el seu període d'experiència en les funcions relatives al tràmit i gestió de la prestació de maneres força similars. Primerament, es considera generalment la mala organització que defineix el programa de la RMI i la injustícia o incoherència amb la que sovint s'aplica. Es destaca majoritàriament la influència d'importants canvis a nivell legislatiu, afirmant que prèviament a aquestes modificacions, el PIRMI es tractava d'una eina útil i important, a la que s'accedia per la única condició de no disposar de cap tipus d'ingrés, donat el seu caràcter universal, i que requeria una valoració i intervenció més social en vies de millorar situacions de desequilibri. També es fa esment d'una antiga quantitat major de recursos ocupacionals i formatius i de la no sobrecàrrega de casos assignats per cada professional. No obstant, es creu que la prestació és necessària especialment pel context de crisi en el que ens trobem i per la manera com aquest està afectant laboralment i econòmicament en la vida de les persones.

Es una prestación muy mal organizada y gestionada. Entiendo que el PIRMI no está muy bien definido y no es justo. (T.S. 2)

Considero que és una prestació bastant necessària en aquests moments d'ara per la finalitat que té. Si després aquest objectiu es compleix o no, ja és una altra cosa... Però en aquest context de crisi, que no hi ha feina, que la gent està molt desesperada... És necessària. (T.S. 4)

Jo penso que quan va sortir el PIRMI, era una eina important, estàvem en un moment econòmic millor i era una manera de poder treballar amb les persones. S'aconseguia realitzar una intervenció a canvi d'una prestació i s'assolien canvis. També era un moment en el que es dedicaven més recursos, per tant, hi havia més formació, no portàvem tants casos,... D'entrada, era una eina interessant. Amb el temps, el PIRMI va pujar en import, en canvi, el sous van baixar i, a partir d'aquí, van començar tots els conflictes. (T.S. 6)

Abans, es treballava amb persones amb les que es portava a terme una intervenció social real, ocupacional, d'habilitats, d'una certa inserció,... La meva tasca en aquell moment era molt més social que ara. Actualment, la prestació de la RMI dificulta molt aquest treball perquè la gent presenta necessitats molt bàsiques que cal cobrir ja i després ja veurem què podem fer. (T.S. 10)

En canvi, s'entén que la idea originària del PIRMI s'ha desvirtuat a causa, sobretot, de la pèrdua del caràcter universal, de la pèrdua d'adaptació al context actual i de l'increment en el grau d'exigència i de control. Aquest es tradueix en la restricció en els requisits d'accés, en la incidència de la disponibilitat

pressupostària que es relaciona amb l'aprovació o denegació i posterior cobrament de la prestació, en el cert punt de discriminació respecte les persones estrangeres que es desenvolupa en el moment de demanar passaports i vigilar les sortides del territori català.

La filosofia del PIRMI ve d'un moment que ha canviat molt i per això no s'ajusta a la realitat actual. S'ha desvirtuat la finalitat com a conseqüència del context econòmic. El PIRMI, per mi, s'hauria de reformular. (T.S. 5)

Jo crec que el PIRMI és molt injust i a la vegada no s'adequa a aquest context de crisi. (T.S. 8)

També es fa esment d'un nou perfil de persones ateses en l'actualitat. Mentre que abans es tractava de persones amb problemàtiques clares de risc o d'exclusió social, ara es treballa amb persones que han portat a terme trajectòries laborals molt estables i que mai han tingut dificultats econòmiques o socials, però que acudeixen a aquests tipus de serveis per haver perdut la feina, esgotat totes les prestacions de caire contributiu i han experimentat un deteriorament respecte la seva situació. En aquest sentit, la població que es considerava en risc o en situació d'exclusió fa 10 o 15 anys no és la mateixa que la població que actualment s'està atenent. Ara, hi ha un col·lectiu de persones que no dependrien d'aquesta prestació en el cas d'haver mantingut la feina, mentre que abans aquest perfil era molt més concret i vinculat directament amb processos importants d'exclusió i de pobresa.

El PIRMI era un recurs que es cenyia a casos evidents d'exclusió social i d'alguna manera marginació. Tot això ha canviat molt. Ara atenem a persones que es troben en una situació de dificultats i precarietat únicament per haver perdut la feina a causa de la crisi. (T.S. 7)

La normativa parla molt d'un perfil d'exclusió, ja que antigament hi havia un col·lectiu molt determinat que cobrava el PIRMI. Ara això s'ha ampliat. (T.S. 1)

Pel que fa a l'objectiu bàsic del PIRMI de garantir la cobertura de les necessitats bàsiques, la resposta general és que mitjançant la prestació de la RMI, aquesta finalitat no s'assoleix per insuficiència d'import. Sí que és cert que a arrel de les reformes, les quantitats de la prestació econòmica van ser reduïdes de forma significativa i es van equiparar al Salari Mínim Interprofessional (SMI), i aquesta modificació es contempla com una qüestió lògica i coherent. Prèviament a aquests canvis legislatius, hi havia famílies que cobraven unes prestacions molt elevades que es pensa que no incentivaven la inserció laboral, donat que molts sous podien ser menors que la pròpia RMI. Es considera, per tant, que actualment es tracta d'un problema global de sous, d'un desequilibri entre els salaris o bé la quantia d'una prestació social i els preus reals de mercat. Tot i entendre que tramiten PIRMI amb aquesta finalitat de cobrir mínimament les necessitats bàsiques de les persones, també s'argumenta, fent ús d'exemples pràctics, que una família (645€, com a màxim import) que ha de pagar 400€ de lloguer, ha d'assumir despeses de subministraments, ha d'assegurar l'alimentació de tots els membres, l'educació dels/de les menors,... la quantitat de la prestació és clarament insuficient. Es concreta també la complementació del PIRMI amb altres ajuts relacionats amb

el banc d'aliments, amb les beques de menjador escolar, amb els ajuts al lloguer,... A més de la incidència de l'economia submergida com a factor que pot desencadenar en significatius dilemes ètics que seran concretats a continuació.

És molt just, per això moltes vegades sorgeixen dilemes amb el tema de l'economia submergida però és que, clar... com ho paguen tot si no és així? (T.S. 4)

Amb un PIRMI, una persona que viu sola, mal vivint en una habitació de relloguer, pot cobrir uns mínims molt mínims. Una família, amb un PIRMI de 600€, no arriba, sempre i quan no tinguin un pis de lloguer social per 100€, que no és precisament la realitat de la majoria de persones. (T.S. 6)

És bastant complicat. L'import és molt just, més que just, insuficient. (T.S. 7)

És una prestació que no s'ha revisat en profunditat ni pel seu objectiu a assolir ni per la consistència de la mateixa. Tots som conscients de que amb 400€ no es viu. (T.S. 13)

Pel que fa a l'altre objectiu bàsic del PIRMI d'afavorir la inserció o reinserció social i laboral, cap de les treballadores socials afirma aquesta possibilitat. És a dir, les retallades han originat una actual i rellevant manca de recursos i mesures a nivell formatiu i ocupacional, la qual genera, segons considera la T.S. 5: *un buit que nosaltres tampoc el podem cobrir fent entrevistes individuals*. La T.S. 4 explica que abans els Serveis d'Ocupació municipals desenvolupaven programes adreçats a un perfil molt determinat de població relatiu a les persones beneficiàries de la RMI. Ara ja aquests programes no s'ajusten al col·lectiu de persones que es deriven. A això se li afegeix l'escassetat de les ofertes laborals, la precària experiència laboral i la falta de qualificació que es considera que defineixen majoritàriament el perfil de persones ateses, titulars i/o beneficiàries del PIRMI. En resum, són poques persones les que aconsegueixen inserir-se laboralmente. Es fa esment de l'acomodació que incideix en alguns casos i es comenta també la importància del component de la motivació, el qual incrementa clarament les probabilitats d'inserció a aquella part de la població que admet el mercat de treball.

No es compleix, per manca de recursos formatius on derivar. (T.S. 3)

No, ara no. S'han retallat totes les mesures ocupacionals. (T.S. 5)

Algunes persones no tenen cap interès en trobar feina. Hi ha algun cas que sí, però altres... Per què han d'anar a treballar si cobraran el mateix estan a casa? S'acomoden. (T.S. 6)

Hoy en día la inserción es muy difícil para todos. Pero aquí tiene que haber un tema de motivación. (T.S. 9)

Per últim, sobre les reformes normatives del PIRMI que van tenir lloc a l'estiu de l'any 2011, totes les treballadores socials estan d'acord en que calia i era necessària una modificació legislativa, però es mostren completament en desacord en les maneres en que aquesta es va aplicar i en alguns canvis que s'han produït a arrel de la mateixa. La majoria de les treballadores socials comença narrant el que va succeir entre els mesos de juliol i agost de 2011, catalogant aquest últim com a *mes negre i fatídic per les institucions* (T.S. 12). Des de la Generalitat es va procedir al pagament de la prestació en forma de xec, per correu certificat, de manera que a aquelles persones que no estaven al domicili on constaven empadronades i que tampoc van anar a l'oficina de correus en 15 dies a recollir el xec, els hi van suspendre automàticament el PIRMI. Posteriorment, des de l'INEM es van realitzar entrevistes a persones beneficiàries per revisar passaports, comprovar moviments bancaris,... Amb la intenció d'evitar frau es va desenvolupar una mena de procés de persecució en el que es considera que van pagar justos per pecadors i que es va vulnerar la dignitat de moltes persones.

Hi ha hagut un canvi important, amb una part positiva i molt necessària i amb una part negativa per les formes amb les que es van introduir aquestes reformes. (T.S. 4)

Era necessari canviar la llei, l'únic que aquesta evolució va ser molt dràstica. (T.S. 5)

Durant els 23 anys com a treballadora social, han passat coses dures i difícils, però un canvi com aquest, si l'hagués de valorar sobre 10, seria un 10 de malament que es va fer. (T.S. 10)

Tot això va ser una mena de persecució i finalment van pagar justos per pecadors. (T.S. 11)

A nivell social de la ciutadania, les treballadores socials entrevistades entenen que aquestes reformes normatives van generar greus repercussions especialment a les persones beneficiàries del PIRMI, sobretot a aquelles que van resultar perjudicades per les mateixes. Es considera que ho van viure amb malestar, com una mena de càstig, com un tipus de control molt excessiu i com una persecució. Van haver moltes extincions per no compliment dels nous requisits: per posar un exemple, *si teníem 10 PIRMI's, vam passar a tenir 3* (T.S. 4). Molts d'aquests PIRMI's van ser suspesos o extingits de forma injusta (per exemple, persones que no van rebre el xec per no poder estar empadronades en el domicili on residien). La represa o reactivació d'aquests va suposar un important temps d'espera i un clar perjudici per a les persones afectades. Les que pitjor ho van gestionar van ser les persones estrangeres que havien sortit de Catalunya durant els últims 2 anys, ja que directament van quedar excloses del PIRMI. Tampoc s'entenia gaire el retall econòmic en l'import, que va reduir la RMI per equiparar-la al SMI. Una de les treballadores socials, però, manifesta que l'indicador del SMI facilitava la comprensió de les persones beneficiàries, ja que explicant que una persona treballant a jornada completa podia guanyar aquesta quantitat, és coherent que l'import d'una prestació no sigui superior a la d'un salari. No obstant, també es considera que la gent va acabar acostumant-se i acceptant les modificacions.

**La incidència de riscos i dilemes ètics en el tràmit i gestió del PIRMI:
en la intervenció social amb persones beneficiàries de la RMI**

En termes numèrics, de tenir uns PIRMI d'uns imports determinats i sense cap tipus de control, es va passar a ser controlat i a disminuir aquestes quantitats tant de PIRMI en si com de quanties econòmiques de la prestació. (T.S. 3)

Va haver gent que no mereixia rebre aquestes conseqüències. Va ser un trasbals per a moltes persones. (T.S. 4)

Va quedar la imatge als mitjans de comunicació de que tothom feia frau, la qual es va desdibuixar perquè realment no era així. I sobre el retall econòmic, que es va reduir fins al SMI, la gent es va queixar molt al principi però van acabar acostumant-se i entenent-lo. (T.S. 5)

Es va viure i encara es viu molt malament. Han passat 3 anys, "el tiempo todo lo cura", però la tensió encara hi és. La situació econòmica continua sent crítica i això crea molta angoixa, molt nerviosisme. Et pots imaginar... Les entrevistes, les trucades de telèfon, els tons de veu alts i agressius, insults, faltes de respecte... Inclús de persones que feia temps que coneixia, reaccions que mai hagués esperat. Es va entendre completament com una persecució. (T.S. 10)

La gent, des d'aquell moment, té molta por. Ara es controla tot. (T.S. 13)

Paral·lelament, a nivell professional dels tècnics/es es va viure generalment com un menyspreu i amb una gran desinformació, incertesa i inseguretat. Elles no estaven al corrent de res i, conseqüentment, tampoc tenien resposta a les queixes i/o preguntes plantejades des de les persones beneficiàries que acudien a les treballadores socials. Sobre els canvis produïts, únicament dues treballadores socials els consideren positius.

Las modificaciones, yo las valoro favorable. Por lo menos, ahora el PIRMI tiene límite de 5 años. Si hubieran continuado con ese sistema de cobrar por cheque, se hubieran descubierto muchos fraudes. Mucha gente no estaba en su casa, estaba de vacaciones, no vivía donde decía que vivía, no coincidían los padrones,... (T.S. 2).

Sí que valoro positivamente la modificación en los requisitos de acceso i la introducción de un control más riguroso, que es el que hi ha actualment. (T.S. 3)

Les altres 11 treballadores socials entenen que aquesta evolució ha experimentat una tendència en negatiu, donat que no comparteixen l'exigència del nou model de PIRMI, l'enduriment de les condicions per accedir, el termini màxim de 5 anys, l'exclusió dels casos que exclusivament presenten una problemàtica laboral, la incompatibilitat amb altres prestacions, la revisió dels 12 últims mesos dels moviments bancaris,... a més de l'augment en el temps d'espera:

Quan es demana un PIRMI, la necessitat es té ara, no en un any o d'aquí a 8 mesos, i aquest temps només és per conèixer la resolució que tant pot ser aprovada com denegada. (T.S. 1)

Deixen fora de la prestació a gent que realment la necessita. Deixen fora a aquelles persones que fa més de 5 anys que la cobren, a aquelles que conviuen amb alguna altra que cobra algun ajut, una PNC, per exemple. Són persones que no tenen res i que a la vegada no poden accedir al mercat laboral. És una mica fort, no hi estic d'acord. (T.S. 7)

El canvi més important va ser l'aplicació d'una nova normativa molt exigent i dura que va descol·locar tant a usuaris com a professionals. Sobretot, destaco tot el tema d'endurir, de restringir les condicions d'accés. (T.S. 11)

En definitiva, totes les treballadores socials que han participat en la recerca coincideixen en el malestar que aquestes reformes van generar, en la inseguretat professional, en la desestabilització que es va produir i en la impotència ocasionada per la desinformació i alhora la recepció de les queixes dels ciutadans/es. La T.S. 5 concreta que es van adoptar unes mesures normatives sense cap tipus de sinèrgia amb els municipis i, per aquest motiu, es van sentir infravalorades com a professionals. Dues de les treballadores socials entrevistades consideren que des d'aquell moment van perdre la confiança en el PIRMI com a eina de treball.

Ens va desestabilitzar i vam pagar les conseqüències encara a dia d'avui. No confiem en el PIRMI com a eina de treball. (T.S. 3)

Hem deixat de confiar en aquest tipus de recurs. (T.S. 6)

Per tant, la visió de les treballadores socials participants sobre el PIRMI es força negativa, definint-lo algunes com una eina de treball en la que no confien. Qüestionen la seva eficàcia en quant a la seva finalitat. Es considera que no aconsegueix els objectius que es proposa i que tampoc s'ajusta al context actual, per la qual cosa es posa en dubte el recurs en si mateix. Sobre les reformes normatives produïdes al 2011, tot i entendre la necessitat de les modificacions, valoren que les formes en les que es van aplicar aquests canvis no van ser les més adequades i van generar significatives repercussions relatives a un important malestar tant nivell social de la ciutadania com a professional.

7.3. Elements de la normativa susceptibles de generar riscos i/o dilemes ètics (objectiu 1.3.)

Les 13 treballadores socials consideren la incidència de dilemes i/o riscos ètics en general que poden sorgir pel propi text que presenta la normativa del PIRMI. La T.S. 12 argumenta que aquests trets o elements poden donar lloc a una certa discrecionalitat per la seva ambigüïtat en la interpretació que es fa des de la

Comissió de la Renda Mínima d'Inserció. A més, també explica com s'ha passat de la època on amb el PIRMI tot era possible a un altre moment en el que tot depèn del criteri subjectiu de cada professional, destacant alhora el nou model basat en excés en funcions de revisió i de control. Èticament, aquest determinat canvi de model desperta un cert qüestionament professional, és a dir:

El dilema també en quant a la pròpia professió. Jo he de fer tota aquesta feina administrativa i de pura burocràcia? (T.S. 1)

Jo, amb quin dret demano això? (T.S. 4)

En els seguiments, el control, jo personalment, l'exerceixo poc. A més, és que crec que no hauríem de ser nosaltres qui féssim aquest seguiment controlador. Nosaltres hem de dedicar-nos a l'acompanyament de la persona. (T.S. 7)

Quina és la meva tasca? Què estic fent? Una valoració social, una valoració econòmica, una valoració de requisits? On queda la part de pla de treball que realment jo estic capacitada per portar a terme i puc definir? (T.S. 13)

En concret, els elements que apareixen en la normativa del PIRMI que poden generar riscos i/o dilemes ètics, gairebé totes les treballadores socials coincideixen en dos requisits d'accés determinats que comporten el risc de vulnerar el dret a la intimitat i privacitat de les persones, tal i com les professionals consideren. En primer lloc, el requisit d'acreditació de residència continuada mínima de 2 anys i a la vegada l'obligació de romandre de forma permanent en el territori de Catalunya, per la qual es revisa el passaport de la persona titular i/o de tots els/les membres de la família, en el cas de persones estrangeres, i s'adjunta la fotocòpia d'aquest document en la sol·licitud del PIRMI. Si la persona o algun membre de la unitat familiar, en el moment de tramitar el PIRMI, ha sortit de Catalunya durant els 2 anys anteriors, ja resulta molt probable obtenir una resolució de denegació. Quan es tracta de persones amb nacionalitat espanyola, aquesta documentació no és necessària i, en aquest sentit, s'entén la incoherència i injustícia d'aquesta diferència. També durant la percepció de la prestació, és possible que des de la Comissió de la RMI es demanin passaports d'algunes famílies com a mecanisme de control.

En quant a requisits, el de demanar els 2 anys de residència continuada, a mi no em sembla apropiat. (T.S. 6)

Per mi, el requisit de residència de 2 anys. Als estrangers els hi hem de demanar el passaport. En canvi, als nadius, no. Es fa una diferència quan realment també l'espanyol pot haver sortit de Catalunya a veure a la seva mare a Andalusia. No sé, no em sembla just. (T.S. 8)

En segon lloc, les treballadores socials han de demanar també els moviments bancaris dels 12 últims mesos fins a la data de tràmit i, si s'observen despeses no contemplades com de primera necessitat o bé

ingressos que superin l'import total d'un any de la prestació, cal demanar explicacions a la persona o família sol·licitant amb la intenció d'enviar aquest document a la Comissió de la RMI justificant qualsevol circumstància amb la finalitat d'afavorir l'aprovació de la prestació.

Estàs controlant si s'ho ha gastat en Vodafone, si ha anat al gimnàs, si paga una quota de no sé què,... existeix clarament el risc d'arribar a qüestionar al ciutadà. (T.S. 5)

En relación a los movimientos bancarios... Acabas preguntándote a ti misma: ¿Yo debo pedir todo esto? Pues no, la respuesta es no, pero la ley me obliga. (T.S. 9)

El control dels extractes bancaris, amb els temes econòmics... On queda la privacitat? (T.S. 12)

En quant a l'economia submergida, també sorgeixen diverses qüestions ètiques. Les treballadores socials tenen la responsabilitat de comunicar i justificar mitjançant una declaració jurada per part de la persona, l'existència d'una feina sense contracte i la quantitat aproximada que aquesta comporta mensualment. En funció d'aquest import, s'aplica un PIRMI diferencial. Aquest dubte entre notificar i no notificar a la Comissió de la RMI alguns canvis en la situació personal i familiar de les persones beneficiàries quan aquests poden implicar una suspensió, s'afirma que apareix amb molta freqüència en les seves tasques professionals, tal i com quedarà reflectit de forma més concreta tot seguit.

En relació amb la mesura de control, entre comunicar i no comunicar. És a dir, jo proporciono tota la informació als usuaris. En casos en que jo intueixo un canvi de situació, és igual... Si no m'ho verbalitzen, no comunico. (T.S. 5)

Si nosaltres sabem d'una família que cobra un PIRMI i la dona, per exemple, treballa en negre, es treu uns cèntims... No comuniquem perquè sabem que si no ho fa, no arriba la família i poden perdre l'habitatge. És a dir, el frau a vegades el tolerem. (T.S. 7)

L'obligació que tenim de comunicar l'economia submergida, què vols que et digui... Per mi, si existeix economia submergida de 10 horetes setmanals, intento no comunicar. (T.S. 8)

Per una altra banda, s'especifica el termini màxim de percepció de la RMI fixat en 60 mesos i la condició d'accés de constituir un cas social, aspectes que poden desencadenar fàcilment en riscos o bé dilemes ètics.

El tema del requisit de constituir un cas social, no és una dificultat social el fet de no tenir diners? Et fan acreditar que no només hi ha una problemàtica laboral, no es contempla la franja de vulnerabilitat i, llavors, acabes posant que és un cas social si vols que tingui PIRMI. (T.S. 5)

El termini màxim de 60 mesos i tot el tema dels casos laborals, que contínuament els deneguen. (T.S. 13)

En síntesi, els trets o elements que presenta la normativa del PIRMI i que les treballadores socials consideren que poden comportar la incidència de riscos i dilemes ètics són els següents:

- Les funcions professionals relatives a la revisió i control que assignades per la normativa a treballadors/es socials que gestionen casos de persones beneficiàries del PIRMI.
- El requisit d'accés a la RMI d'acreditar el mínim de 2 anys de residència continuada a Catalunya. Aquesta condició implica a les persones estrangeres i es demostra mitjançant el document del passaport.
- El requisit d'accés a la RMI de no haver superat en ingressos l'import anual de la prestació durant l'últim any. Aquesta condició es demostra mitjançant l'extracte dels moviments bancaris on constin els 12 últims mesos previs a la sol·licitud del PIRMI.
- El requisit d'accés de constituir un cas social, ja que els casos laborals, aquells que únicament presenten una problemàtica laboral, queden exclosos del programa de la RMI.
- L'obligació de romandre permanentment en el territori de Catalunya.
- La temporalitat màxima de percepció de la prestació, fixada en 60 mesos.
- L'obligació de declarar l'economia submergida i la responsabilitat dels treballadors/es socials de comunicar-ho a la Comissió de la RMI en el cas de conèixer aquesta circumstància.
- La responsabilitat, en general, dels treballadors/es socials de notificar a la Comissió de la RMI qualsevol canvi en la situació personal o familiar dels beneficiaris/es.

7.3.1. Riscos ètics en la tramitació i gestió del PIRMI (objectiu 2.2. i objectiu 2.3.)

D'acord amb els elements prèviament argumentats que apareixen en la normativa actual del PIRMI i que, segons les treballadores socials entrevistades, són els que més conflictes els hi generen, tot seguit es mostren els riscos concrets que amb més freqüència sorgeixen en els procediments relatius al tràmit i gestió del PIRMI.

En quant al tràmit del PIRMI, sorgeixen en general els riscos ètics comentats prèviament. En aquest cas, es vinculen, per tant, amb la quantitat de documentació que cal reunir, a partir de la qual es posa en risc la intimitat de la persona mitjançant, per exemple i en referència amb el control de l'economia:

Amb la paperassa... Entres en els moviments bancaris, jo penso que el risc està en l'accés a aquesta privacitat de "què feies tu amb els teus diners quan no cobraves PIRMI?" (T.S. 7)

El mateix exemple podria identificar-se amb la revisió de passaports. També es destaca molt la manera com la informació i dades que recull la treballadora social de referència es traspasa a la Comissió de la RMI, encarregada de resoldre l'expedient. En aquest sentit, s'afirma que en el moment de redactar la

història personal i familiar, el diagnòstic social, el pla d'intervenció,... cal posar l'accent en segons quins arguments per tal d'obtenir una resolució d'aprovació, ja que el tècnic/a que decideix únicament coneix allò que la professional explica. És a dir, depèn molt del criteri subjectiu del treballador/a social i cal tenir cura d'aquest procediment de sol·licitud. Alhora, el pronòstic ha de ser favorable i així cal indicar-ho, tot i que no es tingui la seguretat, donat que moltes vegades es coneix a la persona de dues o tres entrevistes prèvies al tràmit.

Algunes vegades, els usuaris et donen una informació que tu saps que si la poses a la sol·licitud... Però clar, també has de ser professional i has de dir la veritat. Llavors, és vigilar les maneres de dir-ho perquè tu coneixes la problemàtica de la família i el tècnic que decideix aprovar o denegar no sap res, només el que tu li expliques. (T.S. 4)

Quan es redacta l'informe, a vegades cal exagerar per tal de beneficiar a aquella família que tu valores que realment necessita la prestació. (T.S. 11)

T'has de trencar el cap en el moment d'explicar la situació, com ho demanes, quines paraules utilitzes per descriure la situació de la persona. (T.S. 13)

En quant a la gestió del PIRMI, aquesta es tradueix en entrevistes individuals i/o familiars de seguiment amb una certa periodicitat. Sí que és cert que, per motius de temps i volum de feina, aquestes trobades són sovint limitades. També s'aposta pel treball social de grup i és d'aquesta manera com en una de les entitats es porten a terme sessions de grups socioeducatius que es reuneixen setmanalment i es basen en tres temàtiques diferenciades: empoderament, llengua castellana i art teràpia.

Els riscos ètics identificats són especialment aquells que es centren en el dubte entre comunicar o no comunicar certes circumstàncies que poden implicar la suspensió de la prestació com és habitualment l'economia submergida, les sortides del territori i el casos en els que es produeix el no compliment del pla de treball. En el següent apartat, aquests riscos ètics queden millor reflectits, gràcies a la seva forma pràctica. La T.S. 8 es va trobar amb un d'aquests casos i va optar per continuar treballant-lo amb la família, donar una altra oportunitat abans de comunicar res a la Comissió de la RMI. Va prendre aquesta decisió perquè coneixia la situació de necessitat en la que es trobava la unitat familiar i sabia també que si ho notificava, quedaria exclosa de la prestació i haurien de sol·licitar un PIRMI nou, amb el temps d'espera corresponent.

Per una altra banda, apareix en el cas de dues treballadores socials, una certa sensació de desconfiança i de sentir-se enganyades per a algunes persones beneficiàries i/o titulars de la RMI, la qual cosa produeix alhora riscos a nivell ètic. És a dir, comenten, especialment pel que fa a l'economia familiar, casos en els que elles no entenen com poden assumir totes les despeses o no tenir deutes si, per exemple, el lloguer que paguen és superior a l'import de la prestació. Expressen un malestar important originat d'aquest fet, del qüestionament de la persona o família atesa i de treballar, segons diu una d'elles, amb la mentida.

Quan fas números amb les persones beneficiàries i no quadra res, ja entres a qüestionar i a desconfiar. En els seguiments s'intenta que aflori la veritat però moltes persones amaguen, per exemple, l'economia submergida. Si jo ja parteixo de que m'estan enganyant, ja m'hi giro, em costa molt treballar amb la mentida. (T.S. 3)

Sembla que ens hem convertit en les visionàries dels passaports i aquesta és una cosa que em molesta molt. A més, és que la gent intenta enganyar. Venen amb un passaport caducat i t'asseguren que és l'actual. I arribes a un punt que dius, aquesta és la meva feina? (T.S. 6)

D'aquesta manera, és possible constatar la important incidència de riscos ètics en les tasques professionals relacionades amb el tràmit i amb la gestió de la prestació de la RMI. Es manifesta, a més, un cert grau de malestar amb l'exercici de la funció de control que sovint han de desenvolupar en la seva activitat habitual, la qual pot desencadenar en alguns dels riscos ètics concretats anteriorment.

7.4. Casos específics d'intervenció social amb incidència de riscos i dilemes ètics (objectiu 2.4. i objectiu 2.5.)

Amb la intenció d'il·lustrar els casos concrets de persones titulars o beneficiàries del PIRMI que algunes treballadores socials han exposat per incidència en els mateixos de riscos i/o dilemes ètics, es presenten seguidament classificats en quatre tipologies.

1. Responsabilitat de les treballadores socials de notificar a la Comissió de la RMI, en aquest cas, sortides del territori de Catalunya: La T.S. 8 narra un cas d'una família marroquina que vivien a un pis de lloguer i a l'any 2011, coincidint amb les reformes, li van extingir el PIRMI. Es va sol·licitar un de nou i, mentre s'esperava la resolució, la família va acumular un deute de lloguer de 7 mesos i va decidir marxar al Marroc sense avisar ni comunicar res a la professional de referència. Després d'uns mesos, va arribar la resposta de PIRMI aprovat, però la treballadora social no localitzava a cap membre de la família, fins que el marit va concertar entrevista i li va explicar tot. La treballadora social li va comentar a l'home que no comunicaria res però amb la condició de que la seva dona i els seus fills tornessin en 10 dies com a molt tard. La professional conclou amb l'argument:

Vaig decidir això que possiblement no va ser el més legal, però em va semblar que si PIRMI va trigar un any en resoldre aquest expedient, per dos mesos que la família hagués estat fora a l'espera de cobrar, tampoc passava res. (T.S. 8)

2. Responsabilitat de les treballadores socials de notificar a la Comissió de la RMI, en aquest cas, l'economia submergida: La T.S. 7 afirma no comunicar aquestes circumstàncies. Destaca el cas d'una senyora que treballava en negre 10 hores setmanals i va decidir no notificar-ho a la

Comissió, donat que considera la injustícia que es produeix entre les feines amb i sense contracte. És a dir, en el cas de treballar amb contracte 10 hores setmanals, no s'aplica PIRMI diferencial i es cobra la totalitat de la prestació que correspongui. En canvi, quan es tracta d'economia submergida, el PIRMI diferencial es fa efectiu a partir de les 6 hores setmanals. Amb aquest argument, ella opta per no comunicar les situacions laborals irregulars.

3. Requisit de no haver superat en ingressos durant l'últim any l'import anual de la prestació de la RMI: La T.S. 4 comenta el cas d'una senyora que tenia aproximadament uns 5.000€ a la llibreta bancària perquè va estar cobrant la Renda Activa d'Inserció (RAI) durant un determinat període de temps. Al llarg de l'any en el que no cobrava la RAI, no podia pagar la hipoteca i només cobria els interessos. No se sap quins moviments va efectuar el banc però li van treure els diners que tenia i això va quedar reflectit. La professional concreta la incomoditat que genera el haver de demanar explicacions i com aquesta situació comporta qüestionaments ètics. Per una altra banda, un cas similar d'una persona que volia sol·licitar la RMI i en els extractes bancaris dels 12 últims mesos constava una despesa de 600€. En aquest sentit, es planteja la incoherència de:

Per què anem tan enrere? Fa 8 mesos potser la persona tenia una feina, cobrava 800€, eren els seus diners! Però com ara està demanant uns diners públics, doncs, hem de saber què feia amb els seus ingressos privats des de fa 12 mesos. És un control excessiu que pot conduir a la perversió. (T.S. 6)

Per últim, La T.S. 11 comenta un altre cas d'una persona que cobrava la RMI i a ella li van sol·licitar des de la Comissió que li demanés els moviments bancaris amb finalitat de revisió i control. Es van observar pagaments fets a un centre comercial concret, un apadrinament d'una nena d'una ONG i que pagava una quota sindical. Aquestes tres troballes van ser motiu de suspensió. La treballadora social i la persona beneficiària van interposar una queixa en el Síndic de Greuges argumentant que la quota del sindicat és un dret constitucional, l'apadrinament era simbòlic ja que representava 10€ al mes i la compra al centre comercial es devia a que la persona quan no arribava a final de mes, comprava amb una tarja de crèdit que li cobraven al mes següent.

A més, és que els diners són personals. Que ens preguntin si la persona està complint amb el pla de treball i s'estan portant a terme accions en vies d'inserció. Però no, ets conscient de que l'únic que fan és accedir a la intimitat de les persones. Vulneren sistemàticament aquest dret i, llavors, a mi em sembla absolutament inconstitucional. (T.S. 11)

4. Límit temporal de percepció de la prestació de la RMI en 60 mesos: La T.S. 13 explica el cas d'una persona de 59 anys, amb VIH, problemes de salut molt greus i sense cap tipus d'ingrés, al que li van suspendre el PIRMI per superar aquest termini màxim. La professional expressa, en aquest sentit, la indignació que va sentir a arrel d'aquest fet:

Com a treballadora social et sents anul·lada perquè no es demana opinió a la professional referent ni per tallar prestacions, ni per modificar, ni per res. Mai han tingut en compte a la persona que segueix i coneix realment el cas. No hi ha cap tipus de diàleg. (T.S. 13)

Per últim i com a diferència dels discursos anteriors on la majoria de treballadores socials sí que destaquen la incidència de riscos ètics i dilemes en la intervenció amb persones beneficiàries i/o titulars del PIRMI, cal dir que, en canvi, La T.S. 2 i la T.S. 9 han expressat no experimentar cap qüestió relativa a l'ètica. En aquest sentit, una d'elles explica el cas recent d'una família d'origen magrebí que va viatjar al Marroc i va estar 31 dies a fora. En principi i segons la professional, la normativa estableix un màxim de 30 dies. Ella no va dubtar i va traspassar a la Comissió aquest esdeveniment:

¿Dilema ético? No. La Ley fija 30 días. Yo lo traslado y que decidan ellos. Yo ni apruebo, ni deniego, yo presento lo que hay. (T.S. 2)

Llega un momento en que desaparecen los casos que puedan despertar dilemas porque la Ley es clara. Entonces, abandonas la parte emocional, la tienes que dejar atrás porque si no costaría mucho venir a trabajar. Legalmente, estamos atados. (T.S. 9)

En síntesi, els tipus de dilemes ètics que apareixen més habitualment en l'activitat professional de les treballadores socials participants es tradueixen bàsicament en els anteriors casos que han estat explicats. Tot seguit, s'enumeren d'una forma més esquemàtica per tal de facilitar una millor comprensió:

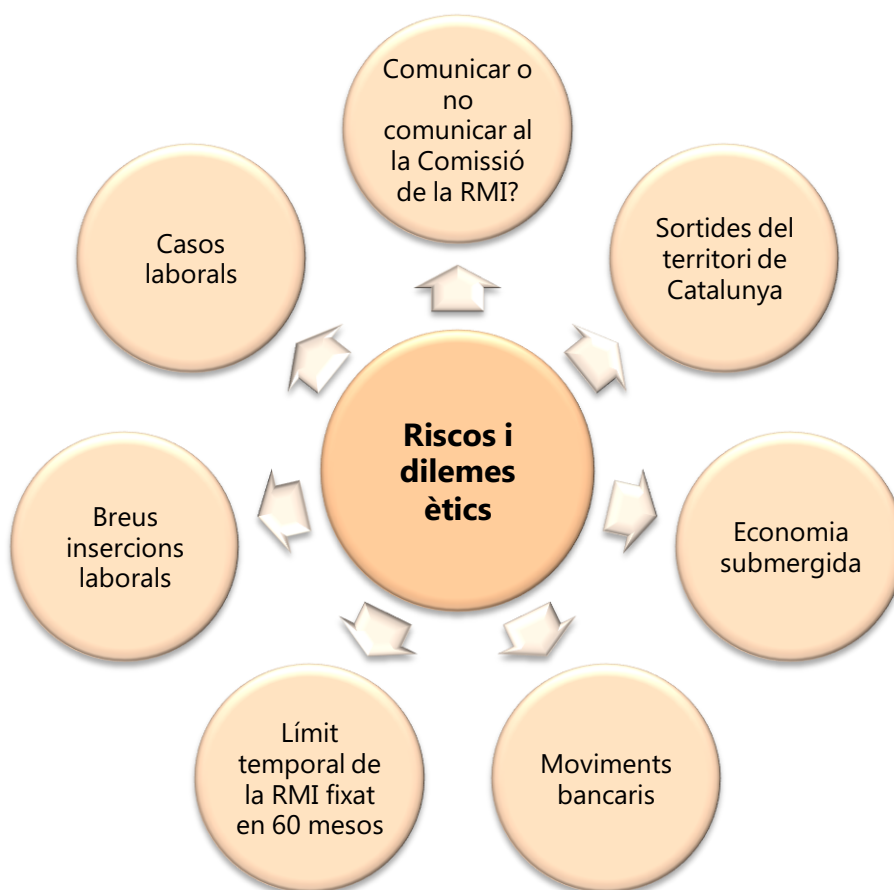
- Notificar, d'acord amb la responsabilitat professional de fer complir una determinada normativa, o no notificar alguns canvis i/o circumstàncies personals o familiars que poden implicar la suspensió de la prestació de la RMI amb la intenció d'actuar en benefici de la persona. Aquestes modificacions es resumeixen principalment en: casos d'economia submergida, breus insercions laborals i sortides del territori de Catalunya.

Amb tot el tema de les insercions laborals. Quan venen a demanar consell: "m'ha sortit una feina de 40 dies". Jo, gairebé ploro, no sé que dir-li. Quan realment hauries d'animar a la persona, encoratjar-la, però no... Informes de la realitat: "bueno, et poden suspender el PIRMI per superar els 30 dies de contracte...". Però és que, a més, després estarà 6, 7 mesos sense poder cobrar, mentre es demana la represa. Aquest tipus d'inserció perjudica clarament a la persona. (T.S. 5)

Tots sabem que amb el PIRMI ningú viu. Per això anem dient: "fes feinetes, fes coses". El mateix que amb el relloguer, clar que sabem que és il·legal. Però que han de fer? Viure al carrer? Els hi donarem un pis que no tenim? Solució: economia submergida i relloguer: "yo no te lo he dicho pero búscate una habitación". (T.S. 6)

Sobre comunicar o no comunicar, apareixen molts dilemes... Quan hi ha canvis, si són canvis de passaport, que hi ha sortides, jo decideixo comunicar sempre. Com a molt, siguem clars: "jo ho haig de comunicar i per això vostè m'ho ha de fer saber a mi, si vostè no m'ho diu, jo no sé res". (T.S. 7)

- Possible vulneració del dret a la intimitat i del respecte a la privacitat de les persones en el moment de revisar i exercir un cert grau de control especialment amb tot el tema dels moviments bancaris i dels passaports (en el cas de persones estrangeres), com a requisits d'accés al PIRMI.
- Límit temporal de percepció de la prestació fixat en 60 mesos.
- L'exclusió del PIRMI dels casos que únicament presenten una problemàtica laboral.

Figura 7: Tipus de riscos i dilemes ètics

Font: Elaboració pròpia a partir de les entrevistes realitzades

Pel que fa a la freqüència, gairebé la totalitat de treballadores socials afirma que aquesta és molt elevada i a nivell pràctic, possiblement serien 8 casos de 10 en els que apareixen riscos i/o dilemes ètics en relació amb el tràmit i gestió del PIRMI.

7.4.1. Malestar professional com a conseqüència (objectiu 2.6.)

La totalitat de treballadores socials entrevistades han afirmat la incidència de malestar professional a causa de l'aparició continuada tant de riscos com de situacions de dilema ètic en les tasques relatives al tràmit i a la gestió de la prestació de la RMI.

Existeix malestar perquè, per una banda, no estem gens informades i, en conseqüència, no podem informar a les persones. No hi ha una política clara, de consignes clares. Llavors, moltes vegades et quedes davant de la persona: "pues no sé, no sé si te lo aprovaran o no, no sé nada". (T.S. 7)

Molt malestar, és clar que sí. Però també és cert que t'acabes adaptant. T'acostumes a totes aquestes injustícies perquè ni individualment ni col·lectivament es pot fer res, tot i que gairebé totes considerem que cal una transformació de la prestació de la RMI. (T.S. 8)

Sí, porque hay cosas que no acabas de entender. Desde PIRMI, el nivel de control es tan alto que te exigen a ti que lo ejerzas. Llega un momento que te preguntas: a ver, ¿qué estoy haciendo? Esto genera mucho malestar i te hace cuestionar tu propia profesión. (T.S. 9)

Aquest malestar, a més, també es genera a arrel de la presència d'un cert qüestionament respecte la identitat professional a causa de la incertesa habitualment existent en el tipus de funció que s'està portant a terme i en el rol que s'està desenvolupant.

7.5. Propostes per a la reducció de riscos i dilemes ètics (objectiu 2.7.)

Per una banda, per a disminuir les probabilitats la incidència de dilemes i riscos ètics i, conseqüentment, el malestar a nivell professional es considera únicament la modificació de la legislació corresponent a la RMI, a més de destinar menys diners en control i més en promoció de cursos formatius i de proposar la gestió del PIRMI com a competència dels Serveis d'Ocupació municipals. També es contempla àmpliament l'elaboració de protocols o bé l'establiment d'uns criteris unificats que permetin guiar la intervenció social tot evitant la discrecionalitat. És a dir, en aquest sentit, s'entén que el/la professional treballa amb un cert marge d'actuació que pot resultar injust per a la persona atesa, doncs, en funció del treballador/a social de referència es portaran a terme un tipus d'accions o unes altres.

Establir uns requisits, uns criteris unificats. (T.S. 1)

**La incidència de riscos i dilemes ètics en el tràmit i gestió del PIRMI:
en la intervenció social amb persones beneficiàries de la RMI**

Modificant la llei del PIRMI, hi hauria més possibilitats de millorar la societat o bé ajudar a tot aquest col·lectiu beneficiari d'aquest tipus de recurs. Invertir més en serveis i recursos ocupacionals i de formació i no tant en controlar. (T.S. 4)

Fer protocols una mica més clars. Poder consultar uns criteris que, quan no sàpigues què fer, estiguin allà per orientar-te. (T.S. 5)

Allò òptim seria poder actuar de manera unificada, evitar la discrecionalitat i que cada professional faci com cregui, el que a la vegada és injust per l'usuari. (T.S. 6)

Per una altra banda, les treballadores socials coincideixen molt en que per al tractament i deliberació de situacions de dilema ètic, les reunions d'equip i el suport entre companys i companyes funcionen molt bé i són fonamentals. També la creació de Comissions d'Ètica donarien uns resultats positius i facilitarien la resolució de dilemes.

8. Discussió dels resultats

En l'anterior apartat on s'han mostrat els resultats obtinguts de la recerca, ja s'ha comprovat i en certa mesura concretat la incidència de nombrosos i significatius riscos i dilemes ètics que apareixen en la pràctica professional de treballadors/es socials que s'ocupen de la tramitació i gestió del PIRMI. Alhora, s'han pogut comprendre, en general, quins són els elements que presenta la normativa de la prestació de la RMI que poden generar aquestes anteriors situacions de risc i/o de dilema ètic. Conseqüentment, es constata el malestar professional ocasionat per aquesta aparició certament continuada de dilemes i riscos ètics, així com per un cert qüestionament respecte la pròpia identitat professional del Treball Social.

Tot seguit, es procedeix a la discussió d'aquests resultats, tot introduint tant reflexió personal com fonamentació teòrica. Aquesta discussió es divideix en 4 apartats, dedicant els dos últims a temes certament nous d'alguna manera que, tot i no constituir ni haver estat previstos com a eixos centrals de la recerca, sí que han sorgit en la presentació dels resultats. Per aquest motiu, es considera la seva rellevància en aquest moment de discussió. Per tant, en concret, els temes que configuren aquest apartat són els següents:

- Limitacions del PIRMI com a política de protecció social.
- Ètica professional en risc.
- Entre el suport i el control com a metodologia d'intervenció.
- Identitat professional del Treball Social i burocràcia.

8.1. Limitacions del PIRMI com a política de protecció social

La presentació dels resultats mostra un clar descontentament que manifesten totes les treballadores socials participants vers la prestació de la RMI, en el moment de considerar, primerament, la tendència en negatiu que ha experimentat aquest recurs especialment a arrel de les reformes del 2011. És a dir, és possible definir un abans i un després que ha generat greus repercussions tant a les persones beneficiàries com als/a les professionals que treballen amb aquest dispositiu. Tal i com la Institució del Síndic de Greuges (2013) argumentava l'increment de les situacions de pobresa ocasionades pel nou model implantat per a la regulació de la RMI.

Per tant, s'entén que, prèviament a les modificacions normatives, el PIRMI es tractava d'una eina útil, interessant, que tenia un cert sentit i que alhora permetia un treball o una intervenció real amb les persones, d'acord amb els seus objectius bàsics de cobertura de necessitats bàsiques i d'inserció social i laboral. Les quanties de la prestació eren més elevades que, tot i poder-se discutir els avantatges i inconvenients d'aquests imports, sí possibilitaven en major mesura la garantia d'uns mínims de qualitat de vida. També hi havia una quantitat superior de recursos formatius i ocupacionals a on es podien derivar a les persones amb la idea d'incrementar les possibilitats d'inserció al món laboral. Alhora, es concreta que la

no sobrecàrrega de casos facilitava intervencions més continuades i la incidència de resultats en molts casos.

Actualment, es defineix el PIRMI com un recurs que no s'adequa, que no s'adapta al context social i econòmic, a la realitat de la societat, en el moment, per exemple, d'excloure del programa a persones que presenten únicament una problemàtica laboral, quan aquest tipus de situació s'identifica amb la que viuen moltes persones com a conseqüència de l'impacte de la crisi. En aquest sentit, a aquestes persones que es troben amb una manca significativa d'ingressos, que han esgotat totes les prestacions de caire contributiu (atur, subsidis i Renda Activa d'Inserció) i que tampoc tenen accés al PIRMI per no compliment de requisits, quin és la protecció social que se'ls hi està oferint des de l'Estat del Benestar? De la manera com Laparra et al. (2012) concretava, aquest interrogant s'explica per la disminució evident de la capacitat de protecció social actual i la limitació en l'eficiència respecte la garantia de cobertura de les necessitats més bàsiques d'aquelles persones que més han patit l'impacte de la crisi. No obstant, cal continuar comprenent que en el moment de relacionar el grau de desigualtat existent en una societat amb el benestar general, és fonamental orientar les polítiques socials com a resposta als efectes produïts per l'economia de mercat (Subirats, 2010).

Per una altra banda i en relació amb l'anterior, es destaca l'enduriment d'uns requisits d'accés cada vegada més restrictius i a la vegada la pèrdua del caràcter universal al que, prèviament a les reformes normatives, la RMI estava subjecte. Els canvis de la normativa que generalment han comentat les treballadores socials entrevistades com a negatius es corresponen alhora amb aquells que IVÀLUA (2011) concretava en el seu document d'avaluació del PIRMI, afirmant també l'augment de les situacions de pobresa i, paral·lelament, la reducció de la protecció social. En síntesi, aquests es resumeixen en la restricció global en les condicions d'accés sobretot pel que fa al període de residència que s'ha elevat als 2 anys, al càlcul d'ingressos de la persona o família també incrementat als 12 mesos i a l'exclusió, tal i com s'esmentava anteriorment, dels casos laborals; en l'establiment d'un màxim a nivell temporal de percepció de la prestació concretat en 60 mesos; l'import en si de la RMI, el qual no pot superar, tot i els complements per circumstàncies diverses, el SMI; i, finalment, la disponibilitat pressupostària en funció aquesta del context econòmic del moment, que condiona tant l'accés al recurs com el cobrament del mateix.

En definitiva i d'acord amb Gutiérrez (2014), es pot delimitar i resultarà d'utilitat també tenir present aquesta evolució que ha experimentat el PIRMI com a política social. Abans de la reforma normativa del 2011, és cert que el PIRMI havia desenvolupat una tendència més flexible en quant als seus requisits d'accés amb la intenció d'adaptar-se als canvis socials, així com als nous perfils en risc d'exclusió. Per tant, en els inicis de la crisi i durant alguns anys següents, la RMI es va constituir com la última xarxa de seguretat del propi sistema, donat que acollia la nova pobresa que havia sorgit per la precarització i posterior exclusió laboral. En canvi, a partir de l'estiu del 2011, el PIRMI va finalitzar la seva actuació d'amortiguament del sistema davant de la crisi i va ser d'aquesta manera com va començar el procés de desprotecció d'una bona part d'aquells perfils nous de risc. A partir d'aquí, aquesta inhibició és la que continua caracteritzant la prestació de la RMI i és també la que explica el retrocés de l'Estat de Benestar en

quant a la garantia de drets socials, a la redistribució de la riquesa i a la provisió de seguretat enfront situacions de necessitat a causa de la fallida d'altres pilars principals d'inclusió social.

En aquest sentit, és possible constatar la definició que Arriba (2008) determinava en el moment d'entendre la RMI com un programa residual i subsidiari, discrecional i arbitrari tant en la seva aplicació com gestió i que, a més, sovint es veuen afectats per les conseqüències de retallades. D'aquesta manera, la RMI presenta l'actual interrogant bàsic que qüestiona la seva capacitat per donar resposta a la pobresa, però tant a la nova com a l'antiga (Gutiérrez, 2014).

En definitiva i per tal de superar aquests anteriors límits que presenta el PIRMI, el camí hauria de ser la redefinició de l'Estat de Benestar amb la última intenció d'adaptar els seus dispositius o recursos, els seus principis i les seves finalitats a la nova realitat econòmica i social (Morel, Palier i Palme, segons cita Laparra et al., 2012, p. 28).

8.2. Ètica professional en risc

En primer lloc i atenent a l'objectiu 2 de la recerca destinat a identificar els riscos i les situacions de dilema ètic que els hi genera a treballadors/es socials el tràmit i la gestió de la prestació de la RMI, resulta fonamental concretar la tipologia, per una banda, de dilemes que les treballadores socials han compartit i la seva relació amb la teoria exposada en apartats anteriors.

D'acord amb la classificació que elabora Reamer (segons cita Úriz, 2006, p. 4), el grup de dilemes que interessa per a la present discussió fa referència al servei a les persones i a les famílies i, dins d'aquest, resulta útil destacar primerament els conflictes entre lleialtats professionals.

En aquest sentit, aquests tipus de dilemes sorgeixen en el moment en que el treballador/a social ha de decidir entre fer complir una determinada normativa, com és la del PIRMI, o vetllar pel benestar de la persona atesa. Amb aquest tipus de dilema ètic es vinculen els exemples que expressaven algunes treballadores socials, els quals obligaven a la presa de decisió entre notificar o no notificar a la Comissió de la Renda Mínima d'Inserció alguns canvis concrets en les situacions personals o familiars de les persones beneficiàries. Especialment, quan s'està desenvolupant tot un tema d'economia submergida, quan s'ha viatjat a fora de Catalunya i quan es produeixen breus insercions laborals. Cal indicar que el dilema ètic apareix tant quan la persona demana consell previ com quan la persona ja ha optat per treballar sense contracte, per sortir del territori català o bé per acceptar una oferta laboral de durada temporal.

En el primer cas i tal i com la T.S. 5 assenyalava, es decideix posar a l'abast de la persona tota la informació a nivell normatiu que ha de conèixer, és a dir, limitar-se a transmetre els elements en quant a requisits i obligacions que presenta el text legislatiu de la RMI i a les quals estan subjectes les persones titulars i beneficiàries. A partir d'aquí i respectant el principi d'autonomia i autodeterminació (Codi Deontològic,

2000), haurà de ser la pròpia persona, sense condicionants externs per part del/de la professional, que triï que desitja fer. Tot amb la intenció de garantir tant la cura de la persona en el sentit de no privar-la d'aquelles informacions que té dret a saber com la cura alhora del treballador/a social, tot preservant la seva professionalitat i evitant les males praxis.

En el segon cas sobre comunicar o no comunicar de certs canvis en les vides de les persones a la Comissió corresponent, es produeixen divergències entre les treballadores socials participants. És a dir, mentre dues d'elles afirmen la inexistència de dilema per l'obligatorietat i responsabilitat assumida respecte el compliment de la normativa, les altres 11 professionals afirmen que sí es genera el dilema de no saber què fer davant d'aquests casos, tot i que posteriorment a la presa de decisió, la majoria d'elles opten per notificar-ho gairebé tot. No obstant, hi ha alguna treballadora social que ha manifestat no comunicar segons quines circumstàncies com pot ser el cas de l'economia submergida quan es tracta de feines que suposen una quantitat d'ingressos reduïda, ja que s'entén la insuficiència d'import de la RMI per a la cobertura de necessitats bàsiques, per la qual cosa es mostra comprensió i empatia vers la persona beneficiària. També en el cas de determinades sortides del territori, una treballadora social narrava com una vegada va preferir no notificar res a la Comissió de la RMI, tot valorant les particularitats que presentava la situació familiar concreta. És d'aquesta manera com, en aquests casos, s'opta més per garantir el benestar de la persona, que per fer complir exhaustivament la normativa.

Per una altra banda i en referència encara al grup de dilemes sobre el servei a les persones i a les famílies que determina Reamer (segons cita Úriz, 2006, p. 4), també cal comentar el subgrup relatiu als conflictes entre lleis, polítiques i objectius de les intervencions. En aquest sentit, el dilema compartit per algunes treballadores socials que més s'aproxima d'alguna manera a aquesta tipologia, és aquell que es relaciona amb el límit temporal de 60 mesos de percepció de la RMI. Tal i com expressava la T.S. 13, aquesta temporalitat màxima genera dilemes ètics donat que entren en contradicció la intervenció professional i el text de la normativa. És a dir, la treballadora social es va trobar amb un cas d'una persona que li havien suspès el PIRMI per superar aquest període però paral·lelament es tractava d'una persona que requeria de la prestació i a la vegada d'intervenció social. Amb tot, la T.S. 13 va concloure amb la sol·licitud d'un nou PIRMI, deixant al marge el límit temporal establert per la Llei.

Amb tot, cal fer una breu referència a les qüestions que Sarah Banks (1997) concreta i afirma que poden motivar dilemes ètics. Per tant, per una banda, es destaquen les qüestions sobre els drets individuals i el benestar pel que fa a la responsabilitat del treballador/a social que ha procurat el benestar de la persona i, per una altra banda, les qüestions sobre el benestar públic en relació a la responsabilitat del treballador/a social que ha de complir amb la consigna de la seva institució (Banks, 1997, p. 27). Es considera que, d'acord amb els anteriors dilemes ètics, aquestes dues qüestions entren en conflicte i és en aquest punt on rauen els motius que desencadenen la incidència dels dilemes classificats i d'alguna forma analitzats prèviament.

Finalment, també es considera la probable vulneració del principi ètic del Treball Social sobre el respecte a la intimitat de la persona (Codi Deontològic, 2000). Tal i com explicaven algunes treballadores socials, sí que en alguns moments es plantegen aquesta qüestió ètica, especialment, quan han de demanar segons quina documentació (passaports, moviments bancaris,...) i quines explicacions per tal d'assegurar i argumentar el compliment dels requisits d'accés al PIRMI.

Alhora, resulta fonamental fer esment de la tercera i última categoria de qüestions que Sarah Banks (1997) delimita i relaciona amb la desigualtat i opressió estructural en quant la responsabilitat del treballador/a social de desafiar aquesta opressió i treballar pels canvis en les instàncies polítiques i en la societat (Banks, 1997, p. 27). Amb tot, es destaquen aquests tipus de qüestions a causa de les discrepàncies que totes les treballadores socials manifestaven sobre la normativa del PIRMI i de la necessitat de reformulació que també totes argumentaven.

En síntesi, els dilemes ètics que han aparegut en la presentació dels resultats i en aquesta discussió són similars als que Mercè Ginesta (2012) determinava i vinculava amb: l'exclusió del recurs d'aquells casos en els que la problemàtica és únicament laboral, el límit temporal dels 60 mesos, la sanció a les insercions laborals breus, el dubte entre comunicar o no comunicar a la Comissió corresponent,...

Per a treballar en aquest moment els riscos ètics que les treballadores socials han manifestat, també es pren com a referència la classificació de Reamer (segons cita Úriz, 2006, p. 9), la qual inclou 16 àrees de risc. En aquest sentit, resulta d'utilitat destacar la segona d'elles relativa a la confidencialitat i privacitat. Dins d'aquesta, es destaca un punt dedicat a la sol·licitud d'informació privada de les persones. Tal i com comentaven algunes treballadores socials, en una primera fase de recopilació de documentació per a la sol·licitud d'un PIRMI, es demana uns tipus de documents que generen una certa reflexió ètica a les professionals. És a dir, des de la normativa del PIRMI, es requereix que s'adjunti en aquesta sol·licitud, la fotocòpia del passaport en el cas de les persones estrangeres i també la fotocòpia dels moviments bancaris dels últims 12 mesos. Les treballadores socials, algunes d'elles, expressaven un cert malestar i el risc ètic d'accedir massa a la intimitat o privacitat de les persones, sobretot en el moment de qüestionar en què s'han gastat els diners prèviament a la sol·licitud (quan hi ha alguna despesa o ingrés significatiu que caldrà justificar) o bé demanar explicacions si s'ha produït alguna sortida del territori català durant els últims 2 anys a la tramitació. No obstant, Reamer (segons cita Úriz, 2006, p. 12), entén que els/les professionals han de ser capaços de distingir entre la informació privada necessària i la informació privada gratuïta, doncs, els treballadors/es socials haurien d'adquirir únicament aquella documentació que es requereix per al desenvolupament de les seves funcions. Es podria considerar que les treballadores socials compleixen amb allò que estableix la normativa, la qual fixa que han de recollir aquest tipus de documentació. Per aquest motiu, el risc ètic possiblement s'ubiqui en el propi text legislatiu.

A mode de conclusió, és possible constatar la incidència tant de riscos com de situacions de dilema ètic produïda per alguns dels elements que apareixen en la normativa del PIRMI, als quals estan subjectes tant els/les professionals en aquest cas del Treball Social com les persones titulars i/o beneficiàries del recurs.

Per a donar una explicació general a aquesta qüestió, cal reprendre el que Sarah Banks (1997) definia com la interacció entre elements ètics, polítics, tècnics i legals present en la majoria de les decisions en Treball Social. És important, doncs, distingir entre els valors i el coneixement i entre les qüestions ètiques i els problemes legals i tècnics. És a dir, resulta fonamental evitar que el coneixement sigui lliure de valors i que les decisions a nivell legal i tècnic es prenguin sense tenir en compte l'ètica. En aquest cas, aquesta autora defensa que tot depèn de la interpretació que cada professional realitza, per exemple, d'una determinada llei. Per aquest motiu, afirma que la llei no diu el que s'hauria de fer, sinó simplement el que es pot fer i, es d'aquesta manera com els principis ètics o els valors determinen la interpretació de la llei (Banks, 1997, p. 25). Per tant i amb la finalitat de salvaguardar l'ètica professional, és imprescindible tenir present la combinació d'aquests anteriors elements que, tot i ser molt complexa, cal adoptar decisions que respectin els aspectes legals i alhora els aspectes ètics de la professió.

8.3. Entre el suport i el control com a metodologia d'intervenció

En la presentació dels resultats es mostra la dificultat expressada per algunes treballadores socials relativa al desenvolupament de la funció dual basada en el suport o acompanyament i en el control o vigilància i alhora bàsica especialment en la gestió i seguiment de les persones beneficiàries de la RMI. Es considera rellevant i alhora pertinent dedicar un apartat de la discussió a aquest tema, donada a la importància que algunes treballadores socials li han donat en el moment de compartir i de coincidir moltes d'elles en aquest aspecte i donat també a la influència d'aquesta combinació de tasques en la incidència tant de riscos com de situacions de dilema ètic, així com d'un cert malestar a nivell professional.

Des de la normativa del PIRMI, es defineix la tasca professional d'ajudar a les persones i afavorir la seva inserció o reinserció mitjançant la intervenció social, el que es tradueix amb l'execució o posada en pràctica del pla de treball que s'estableix des del moment del tràmit de la prestació i s'inicia generalment una vegada la persona o la família comença a percebre la RMI. Aquesta és la part que les treballadores socials consideren coherent i ajustada a les seves competències. No obstant i paral·lelament, també es requereix la funció de control i de vigilància, especialment en quant al compliment dels requisits i obligacions que determina el text legislatiu del PIRMI. En aquest sentit, ja des de les primeres fases que implica el tràmit de sol·licitud del recurs, les treballadores socials adopten aquesta dinàmica de control pel que fa a la recopilació de certa documentació i al requeriment d'explicacions que permetin justificar i argumentar la necessitat de la persona d'accedir a la RMI. Durant el procés que suposen els seguiments, també es desenvolupa aquesta tasca vinculada a la vigilància, donat que és possible que des de la Comissió de la RMI, es sol·liciti de forma espontània a les professionals referents algun tipus de document que cal que la persona implicada porti, tot amb la finalitat d'evitar qualsevol classe de frau. D'aquesta manera, es planteja l'interrogant: són aquestes dues funcions contradictòries o oposades? La funció de vigilància dificulta la tasca d'acompanyament? És possible proporcionar suport i a la vegada controlar? A continuació, s'intenta donar resposta al plantejament d'aquestes qüestions amb el suport de fonamentació teòrica.

Cal partir de la idea de que el/la professional del Treball Social es posiciona com una figura que forma part d'un Estat del Benestar que es basa en uns objectius i en uns valors que es contradiuen en el moment d'intentar la combinació entre el control i l'assistència, la protecció de drets individuals i la promoció del benestar públic (Banks, 1997). Es considera, per tant, que aquestes composicions poden ser fonts de tensions, de riscos i de dilemes ètics, tal i com algunes treballadores socials argumentaven i Vicente (2011) també concreta en el moment d'assegurar que entre les funcions vinculades al control i a l'ajuda sorgeixen significatives tensions a nivell professional que es constitueixen com els motius principals de dilemes ètics en Treball Social. Per tant, és possible verificar que una àmplia part de la tipologia de dilemes presentats i discutits anteriorment, poden sorgir precisament de la combinació d'aquestes dues tasques professionals.

És d'aquesta manera com Sarah Banks (1997) determina la rellevància dels valors d'autodeterminació, de tolerància, de confidencialitat,... per al treballador/a social que porta a terme una intervenció basada en una relació d'ajuda i de confiança. No obstant, s'entén que aquesta descripció no s'acaba d'ajustar completament al Treball Social, donat que aquest també s'ocupa a la vegada d'exercir un cert control sobre les persones amb la intenció i interès de protegir l'ordre social. El treballador/a social, per tant, desenvolupa una funció tant d'assistència com de control social (Banks, 1997, p. 33). Aquesta mateixa autora afirma la transformació del Treball Social de l'administració local, ja que es destina un èmfasi menor en les tasques relatives a la relació d'ajuda a nivell individual en comparació amb el control social i distribució dels recursos. Aquesta transformació a la que fa referència Banks (1997) pot vincular-se amb el model tramitador que Ginesta (2011) assenyalava com a causa de la disminució de la qualitat de les intervencions de treballadors/es socials. Actualment, aquestes es centren molt freqüentment en la realització de tràmits i gestió de recursos i obliden l'elaboració de diagnòstics socials i la utilització dels procediments propis i bàsics del Treball Social, ja que la tasca professional es redueix a la comprovació de reunió d'uns requisits concrets per accedir a prestacions.

És per aquest motiu que les treballadores socials participants manifestaven un cert malestar relatiu a la tasca que porten a terme. Per una banda, qüestionaven la funció de control i intentaven emetre propostes que conduïssin aquesta vigilància a altres serveis, de manera que elles poguessin ocupar-se completament i únicament d'una intervenció social entesa com la provisió de suport i d'acompanyament a la persona. Per una altra banda, també posaven en dubte l'adequació de tasques que els hi comporten molt de temps i que es vinculen amb el que Ginesta (2011) es refereix de revisió de requisits i de gestions administratives. Aquests són aspectes que es relacionen més amb tot el tema de la identitat professional que més endavant es tractarà amb més concreció.

En aquest sentit, doncs, i apareix el control relacionat amb el poder del treballador/a social sobre les persones ateses, però cal també tenir present que aquesta funció de control també ha de desenvolupar-se en defensa dels drets de les persones i dels principis ètics de la pròpia professió (Vicente, 2011). És cert que resulta més fàcil i no genera tants riscos o dilemes ètics l'acció d'ocupar-se d'aquesta segona part de la tasca de control i poder, la qual s'assumeix de manera força inherent, donat que en aquest cas l'actuació condueix al benestar i a un benefici per a la persona, més que a un perjudici que sí s'entén que pot produir

el poder sobre les mateixes. Martín (2011) diu que els treballadors/es socials experimenten amb inseguretats i temor la tasca professional de control vers les persones, donat que aquesta s'entén com una sanció o bé com un judici, més que com una garantia de bones pràctiques. Aquesta autora, en canvi, considera la necessitat d'assumir aquest paper com una part més de la intervenció social, ja que assegura la promoció dels drets socials. D'igual forma i en contraposició amb allò que argumentava prèviament Sarah Banks (1997), Vicente (2011) considera que suport i control inevitablement s'acompanyen i cal mantenir el seu equilibri, tot i que per alguns/es professionals suposi una significativa contradicció. Aquesta autora, però, manifesta la incidència d'efectes negatius que pot generar el fet de no desenvolupar el control social en la seva doble vessant de control, però també d'ajuda. El risc, per tant, que suposadament comporta el tràmit i gestió del PIRMI rau precisament en la necessitat de combinar, de mantenir l'equilibri entre el suport i el control, la qual no sempre pot ser satisfeta, ja que, tal i com argumentaven algunes de les treballadores socials entrevistades, el grau d'exigència de control que es requereix des de la normativa és massa elevat.

En definitiva i en quant a la gestió de la RMI i corresponent seguiment de les persones beneficiàries, la pròpia experiència en el context de les pràctiques em porta a considerar la dificultat existent en la combinació entre la funció de suport i la funció de control que molt sovint han de desenvolupar els treballadors/es socials. Resulta complex, més que pel/per la professional (que també), per la pròpia persona atesa. És a dir, sovint s'inicia la intervenció, ja en els primers contactes amb la persona que expressa la demanda de sol·licitud d'un PIRMI, verificant la reunió de requisits d'accés, per la qual cosa cal demanar una sèrie de documentació i un conjunt d'arguments i justificacions que permetin acreditar aquest compliment. Aquesta primera fase ja s'entén fàcilment com l'exercici d'un cert control, d'igual forma que posteriorment durant els seguiments, també apareix puntualment i sense motius aparents per a la persona, aquest control que possibilita continuar demostrant la pertinença de la persona al recurs. És a dir, treballadors/es socials ja es posicionen des d'un moment inicial en un posicionament de poder i de control respecte la persona atesa. Paral·lelament, cal desenvolupar tota una intervenció social en vies de millora de la situació i d'inserció o bé reinserció social i laboral. En quin moment la persona té l'oportunitat de saber i de comprendre que el treballador/a social que li han assignat com a referent, a més de per controlar, també està per acompanyar-la i ajudar-la a superar la situació de dificultat en la que es troba? Sovint, aquesta qüestió pot ser explicada i argumentada directament pel treballador/a social a la persona. Fins i tot, existeix la possibilitat, a la qual es recorre habitualment, de transmetre a la persona que el control o vigilància que ella percep es porta a terme des de la Comissió de la RMI i que el treballador/a social que té davant únicament segueix ordres de dit organisme, posicionant-se com a intermediari/a. La seva funció real, doncs, és la de suport i ajuda, la d'acompanyament amb finalitats de millora i inclusió. Així es considera que ho ha de comprendre la persona titular o beneficiària si es vol evitar la ruptura de la confiança per la seva part i es vol afavorir una intervenció social basada en el vincle i en una relació d'ajuda, més que conflictiva.

És per aquesta raó que algunes treballadores socials qüestionaven la pertinença d'aquest tipus de funció respecte la professió pròpia del Treball Social. Així, proposaven, o si més no plantejaven, l'opció de que tot

aquest tema de requeriment de documentació, de comprovació de compliment d'uns determinats requisits d'accés i de desenvolupament de mecanismes concrets per a evitar frau es portés a terme des d'una altre organització externa a d'elles, com podria ser la pròpia Comissió de la RMI. D'aquesta forma, seria més fàcil i més coherent que les persones beneficiàries vincuessin al/a la professional del Treball Social amb la figura de suport i d'acompanyament que les ajudarà a superar la situació de dificultat en la que es troben i a intentar assolir la inserció o reinserció social i laboral.

8.4. Identitat professional del Treball Social i burocràcia

Durant la realització del treball de camp i en la presentació dels resultats s'observa com les treballadores socials, algunes d'elles, expressaven un cert qüestionament sobre la pròpia identitat professional ocasionat en part per l'anterior confluència de tasques relatives al desenvolupament d'un control que es considera excessiu i d'un posicionament d'un poder que genera incomoditat. Aquests elements són considerats dues de les conseqüències de l'afluència administrativa i burocràtica existent en les funcions que porten a terme actualment treballadors/es socials, especialment de l'àmbit dels Serveis Socials Bàsics. Per tant, es concreta la relació entre la burocràcia i les dificultats en la creació d'espais reflexius sobre, entre d'altres, la identitat del treballador/a social i és oportú qüestionar si l'excés de burocràcia produeix la pèrdua de la identitat pròpia del Treball Social (Vicente, 2011).

Reprement el que Cristina de Robertis (2003) definia com a noves formes d'intervenció social sorgides per la implantació de polítiques socials, com és el cas del PIRMI, que es proposen uns nivells cada vegada més elevats de rendibilitat, transparència i eficàcia, pot considerar-se que aquests nous models condueixen a una identitat professional incerta, que ha perdut la seva conceptualització inicial i la seva essència (la pròpia del Treball Social), i alhora a un malestar professional significatiu. És a dir, s'ha transformat la identitat professional de treballadors/es socials, els/les quals s'han convertit en experts/es administratius de formularis i de circuits institucionals (De Robertis, 2003). Per tant, existeix el risc de pèrdua la identitat pròpia de Treball Social en el moment en que el/la professional es converteix en un simple controlador/a oficial, en el moment en que limita el seu paper al d'un simple gestor/a burocràtic (Bermejo, 2002). Amb tot, ara és possible explicar d'alguna manera el malestar que moltes de les treballadores socials participants manifestaven patir en les tasques professionals que suposen el PIRMI com a recurs. Per una banda, s'indica la càrrega de la gestió administrativa i, per una altra banda, s'assenyala el component burocràtic, com dos dels elements que poden comportar fàcilment el risc de desdibuixar la identitat professional real del treballador/a social.

Per tant, això ens porta a considerar la influència de la càrrega burocràtica en les funcions professionals del Treball Social. Segons Toren (segons cita Banks, 1997, p. 98), una de les característiques bàsiques d'una organització burocràtica es tradueix en que tota la feina que realitzen els seus treballadors/es està dirigida per un conjunt de pautes, normes i procediments, la qual cosa genera un treball específic i a la vegada rutinari. En canvi, els/les professionals del Treball Social no segueixen cap d'aquests dos trets. Aquest

mateix autor parteix de la idea de que els treballadors/es socials en el moment de considerar a les persones com a éssers únics, amb les seves particularitats i necessitats concretes, ja estan aplicant el seu codi ètic, el qual molt sovint és contradictori a les clarament definides normes institucionals o bé a les pautes de direcció de la burocràcia. No obstant, s'entén que els treballadors/es socials que treballen a organitzacions burocràtiques gaudeixen d'uns nivells menors d'autonomia professional, el que alhora es tradueix en menors possibilitats de manteniment de la pròpia identitat professional i del codi ètic (Banks, 1997). En aquest sentit, el codi d'ètica es constitueix com el factor que permet concentrar la professió i evitar la fragmentació de la identitat del treballador/a social com a ofici (Banks, 1997), donat que la presa burocràtica de decisions destrueix la responsabilitat moral (Rhodes, segons cita Banks, 1997, p. 156). D'igual forma que prèviament Banks considerava, Rhodes (segons cita Banks, 1997, p. 156) també opina que entre l'interès assistencial i individual i els requisits impersonals de les burocràcies s'estableix una clara contradicció i és així com entén que a vegades actuar d'una manera no ètica pot significar ser un bon treballador/a social.

En aquest sentit, es considera la relació entre l'ètica professional i la burocràcia de manera que si es prenen decisions atenent a l'ètica, difícilment o en una menor mesura es compliran les consignes establertes a nivell burocràtic i, igualment, si es segueixen estrictament les pautes burocràtiques, es corre el risc de superar els límits fixats per l'ètica. Considerant la significativa càrrega administrativa i burocràtica que comporta la prestació de la RMI, aquesta anterior explicació pot ajudar a comprendre la incidència alhora de dilemes ètics que sorgeixen en l'atenció amb persones beneficiàries d'aquest recurs.

Per a aquesta qüestió, Banks (1997) concreta dos tipus de treballadors/es socials d'acord amb la seva identitat professional:

- Els/les professionals defensius, que basen les seves actuacions d'acord amb les normes establertes i/o compleixen amb les responsabilitats que la seva institució i la llei determina. Aquests treballadors/es socials vinculen el seu deure amb la satisfacció de les seves obligacions vers la pròpia organització, més que no pas amb la realització d'una intervenció adequada que respecti uns mínims ètics, de manera que es segreguen els valors personals dels valors institucionals i són aquests últims els que constitueixen la identitat del treballador/a social.
- Els/les professionals reflexius, que s'interessen per la identificació de problemes i dilemes ètics i dipositen major confiança en els seus valors personals, en la pràctica d'aquests, en el coneixement i en la reflexió sobre la tasca habitual. En definitiva, són aquells/es que compten amb una certa preparació per a assumir riscos i responsabilitat moral, el que li permet implicar-se en la presa de decisions sobre conflictes i dilemes ètics.

D'acord amb aquesta classificació, cal comentar que en l'elaboració dels resultats, ha estat possible diferenciar aquests dos estils professionals. És a dir, per una banda i en un percentatge molt reduït, es constata la incidència de treballadores socials que cenyien la seva tasca professional al contingut de la normativa i, per aquest motiu, expressaven no tenir dilemes ètics, donat que la seva responsabilitat, més que ètica o moral, és institucional. Per una altra banda, es comprova una gran majoria de treballadores

socials que sí afirmaven la presència de riscos i de dilemes ètics i la necessitat de reflexió per a la seva deliberació o bé presa de decisions. Amb tot, Sarah Banks (1997) culmina amb la importància de reconeixement i d'equilibri entre la totalitat de deures i responsabilitats que els treballadors/es socials tenen assignades, és a dir, cal tenir present tant els valors professionals i personals com els valors institucionals i socials, tot i que sigui en forma de tensió.

En definitiva, es comprova que aquest excés de burocratització és inherent al model d'Estat de Benestar actual però alhora és considerat pels treballadors/es socials com un inconvenient per a assolir certes transformacions en l'entorn en el que es situen com a professionals del camp social (Vicente, 2011). Per tant, és fonamental que els treballadors/es socials, tot i la seva responsabilitat d'aplicar polítiques que segueixen uns criteris definits a nivell institucional, no anul·lin la també seva responsabilitat de treballar per aconseguir a mig o llarg termini canvis que es consideren necessaris per tal de poder donar una resposta més coherent i apropiada a les problemàtiques socials (Bermejo, 2002). En general, les treballadores socials participants defensaven la ineficàcia del PIRMI com a política social, tant per la seva insuficiència de protecció com per la seva inadequació a la realitat actual. En aquest sentit, aquest posicionament s'associa a la doble responsabilitat que esmenta Bermejo i que treballadors/es socials haurien de mantenir i desenvolupar per igual. Amb tot, una de les principals característiques de la identitat pròpia del Treball Social resideix en el seu compromís vers la justícia social i en la seva col·laboració en la construcció d'una societat capaç de promoure el valor essencial del respecte a la dignitat de les persones, el qual constitueix el fonament ètic del Treball Social (Bermejo, 2002, p. 149).

9. Conclusions

En aquest moment de finalització de la recerca, s'introdueixen les consideracions corresponents a les conclusions de la mateixa en termes d'avaluació entorn la rellevància dels aspectes més significatius dels resultats (vegeu pàgina 38) i de la discussió (vegeu pàgina 57), respectant alhora la coherència respecte el marc teòric. És d'aquesta forma com s'intenta delimitar quines són les possibilitats d'aportació dels resultats a la problemàtica objecte d'estudi. Finalment, s'incorporen les recomanacions plantejades aquestes com a propostes.

La inclusió en aquest treball de 13 veus de treballadores socials tant de Mataró com de Barcelona que s'ocupen diàriament de les tasques relatives al tràmit i gestió del PIRMI, recurs en el que es centra la present recerca, implica un dels punts forts i rellevants de la mateixa que permet donar valor al propi treball. Tal i com anteriorment s'ha comentat, aquesta quantitat de participants no és representativa, però sí que s'ajusta i/o s'adequa al temps del que s'ha disposat. Aquest treball de camp ha requerit, doncs, de molta dedicació i esforç tant en el procés de recollida com en el d'anàlisi de les dades, tenint present el seu caràcter qualitatiu. Ha estat interessant i alhora significatiu, per una altra banda, permetre a les treballadores socials entrevistades l'exteriorització i posterior estudi del seu malestar en quant a l'aparició habitual de situacions de risc i de dilema ètic per la incidència en la normativa del PIRMI de certs elements que poden conduir fàcilment a aquests tipus de situacions.

Per tant, es considera que la presentació dels resultats permeten donar resposta a la pregunta de recerca, mostrant alhora el compliment dels objectius mitjançant la garantia de la coherència en tot moment. La intenció constant d'assegurar la operativitat dels objectius a través de la seva cohesió també amb el guió de l'instrument de recollida d'informació, ha fet viable la seva consecució. Tanmateix, cal dir que s'han obtingut uns resultats força homogenis en algunes qüestions i també heterogenis en unes altres, més ben poques. Les treballadores socials entrevistades coincidien en gran mesura en els seus discursos i no s'han evidenciat diferències significatives per la influència del territori i del tipus de servei.

Tot seguit, s'enumeren i s'expliquen breument les conclusions extretes de la recerca:

La reformulació de la prestació de la RMI com a política social per a donar resposta a una necessitat tant social com professional

Moltes de les treballadores socials participants expressaven la seva crítica generalitzada sobre el PIRMI, recurs que es considera molt problemàtic per diverses raons. Com a element bàsic de qualsevol política social, es considera la insuficiència en els nivells de protecció social, derivada tant del nou model de la RMI com de la manca d'adaptació d'aquest a un context econòmic cada vegada més precari que incrementa les situacions d'exclusió i de pobresa. Així també ho advertia (vegeu pàgina ?) la Institució del Síndic de Greuges (2013), Laparra et al. (2012) en quant a l'eficiència limitada dels sistemes de garantia de mínims

per a la cobertura de necessitats bàsiques i Morel, Palier i Palme (segons cita Laparra et al., 2012) en el moment de considerar la necessitat de redefinició de l'Estat de Benestar. Per tant, aquesta reformulació és imprescindible per aquests tipus de qüestions que, tot i no suposar estrictament l'objecte d'estudi de la present recerca relatiu aquest a l'ètica professional, cal comentar mínimament. És a dir, la finalitat bàsica de l'aplicació de qualsevol política social ha de traduir-se en garantir l'adequació d'aquesta a la realitat econòmica i social del moment. Un dels principals problemes que presenta la legislació que regula en matèria de RMI és precisament aquesta manca d'adaptació bàsicament produïda per no permetre l'accés a aquelles persones que les seves dificultats s'esdevenen d'haver patit l'impacte de la crisi.

També a nivell professional, es considera que l'aplicació de la normativa de la RMI esdevé conflictiva per als treballadors/es socials que s'ocupen del seu tràmit i gestió. Primerament i al respecte de la dimensió ètica, es constata, tal i com es concreta tot seguit, la presència de riscos i dilemes ètics produïts per alguns dels elements que presenta la pròpia legislació, els quals generen el dubte al treballador/a social entre fer complir a normativa o bé portar a terme una intervenció social orientada al benestar de la persona. També s'evidencia una inseguretats significativa sobre la pròpia identitat professional, que s'entén com una de les conseqüències de l'exigència de desenvolupar una doble funció de suport i de control requerida des de la pròpia normativa als treballadors/es socials de l'àmbit de l'Atenció Primària dels Serveis Socials Bàsics.

Per últim, cal concretar la necessitat de reivindicació en quant a la configuració de polítiques socials, com és la de la RMI, que, per una banda i a nivell de la ciutadania, ofereixin uns nivells de protecció social apropiats i suficients per tal de pal·liar els actuals processos de precarietat, vulnerabilitat i risc d'exclusió social; i, per una altra banda i a nivell professional, evitin les males praxis desencadenades per la presa de decisions que no permeten contemplar l'ètica professional i garanteixin alhora el manteniment i respecte vers la identitat pròpia del Treball Social.

Determinats elements que presenta la normativa del PIRMI són susceptibles de generar riscos i dilemes ètics

Els elements concrets que s'han identificat per a les treballadores socials entrevistades com a principals causants de situacions de risc i dilema ètic són aquells que fan referència, en primer lloc, als requisits d'accés relatius a l'acreditació mínima de 2 anys de residència continuada a Catalunya i a no haver superat durant els últims 12 mesos la quantia anual de la prestació de la RMI. En segon lloc, la responsabilitat dels/de les professionals de comunicar qualsevol canvi que es produeixi en la situació personal o familiar de la persona titular o de les persones beneficiàries a la Comissió de la Renda Mínima d'Inserció, especialment quant es tracta de la incidència de l'economia submergida i de les breus insercions laborals. En tercer, el límit temporal de percepció de la RMI establert aquest en 60 mesos i, en quart i últim lloc, l'exclusió del PIRMI dels casos que presenten una problemàtica exclusivament laboral per la qual s'entén que no es requereix d'intervenció social. Tots aquests elements són fruit de la nova normativa del PIRMI

que es va instaurar a partir de la seva reforma a l'any 2011, alguns d'ells han adoptat un caire més restrictiu i d'altres són completament nous com, per exemple, la temporalitat de la RMI.

A aquest increment a nivell de restriccions per a l'accés i continuïtat en el PIRMI i de l'abandonament del seu anterior caràcter universal, les reformes normatives del 2011 van afegir una major presència del component de control que han d'exercir els treballadors/es socials que treballen amb la persona o persones beneficiàries. Aquesta funció alhora implica l'aparició de situacions ètiques, així com un cert qüestionament professional respecte la identitat pròpia del Treball Social.

Important incidència de situacions de risc i dilema ètic en el tràmit i gestió de la RMI

L'aportació dels resultats ha fet possible constatar la incidència tant de riscos com de dilemes ètics que els hi genera a les treballadores socials participants les tasques professionals relatives a la tramitació i gestió del PIRMI, donat que aquesta ha estat verificada per gairebé la totalitat de treballadores socials entrevistades.

En aquest sentit, aquestes situacions ètiques es relacionen, primerament, amb una possible vulneració del dret a la intimitat, així com del respecte a la privacitat de les persones, en el moment en que els treballadors/es socials han de revisar i portar a terme un cert grau de control amb el requeriment d'un tipus de documentació molt íntima com és el passaport i els extractes dels moviments bancaris de les persones. El límit temporal de la prestació fixat en 60 mesos també condueix al plantejament ètic, ja que és possible la suspensió o extinció de la prestació RMI assignada a una persona que es valora professionalment que la necessita. L'exclusió del PIRMI d'aquelles persones o famílies que únicament presenten una problemàtica laboral generen igualment dilema ètic, donat que els treballadors/es social poden considerar que compleixen perfil per a percebre la prestació i optar per la seva sol·licitud, o bé cenyir-se al contingut de la normativa i transmetre la no possibilitat de tràmit deixant totalment desprotegida a la persona o a la família. Per últim, un altre dilema també es centre entre notificar a la Comissió de la RMI, d'acord amb la responsabilitat professional de fer complir una determinada normativa, o no notificar alguns canvis en les situacions personals i familiars de les persones beneficiàries que poden implicar la suspensió o extinció de la prestació, amb la intenció d'actuar en benefici de la persona i pel seu benestar. Aquesta dificultat sovint s'orienta quan hi ha incidència d'economia submergida, quan es produeixen breus insercions laborals o sortides del territori de Catalunya.

Finalment, el problema de combinar la funció de suport amb la funció de control també ha estat molt manifestat per les treballadores socials participants, considerat a més com la font principal de la qual sorgeix la gran quantitat de riscos i dilemes ètics amb els que es troben amb freqüència.

El malestar de les treballadores socials associat a la incertesa i qüestionament professional

A arrel de l'anterior significativa incidència de riscos i dilemes ètics i de la seva tipologia, es constata un cert malestar professional, el qual ha estat confirmat per la totalitat de treballadores socials entrevistades.

Aquest malestar es relaciona tant amb la dificultat de deliberació dels dilemes ètics, donada la influència de la legislació, com amb el qüestionament professional sobre la pròpia identitat del Treball Social. En primer lloc, la complexa interrelació entre els aspectes ètics i els aspectes legals que defineixen sovint la professió del Treball Social causa rellevants tensions i dilemes ètics i cal tenir present la importància de desenvolupar intervencions que permetin recollir ambdós elements, tot i la seva complicació. En segon lloc, algunes de les treballadores socials expressaven com la funció de control, així com els tasques de gestió més administratives i burocràtiques, les conduïen a qüestionar la pròpia professió, donat que la funció d'acompanyament i de suport passa sovint a un segon pla per motius de temps i de volum de feina.

La identitat professional del Treball Social en risc de fragmentació

Moltes de les treballadores socials entrevistades expressaven d'alguna manera una certa pèrdua de la pròpia identitat del Treball Social, a causa de la important incidència de la gestió burocràtica i administrativa en la seva pràctica i d'entendre, per una altra banda, que s'han convertit un simples controladores que vetllen pel compliment d'una normativa, per evitar els fraus per part dels ciutadans/es a l'Administració Pública. És per tot això que qüestionaven la seva tasca, qüestionament professional que condueix al risc de fragmentació de la identitat del Treball Social.

Amb tot, es plantejava com a possible solució la probabilitat de que tot el tema de requeriment de documentació, de burocràcia, de gestió administrativa i de control de les persones beneficiàries de la RMI es treballés des d'un altre servei o organisme extern a l'àmbit de l'Atenció Primària dels Serveis Socials Bàsics. D'aquesta manera, les treballadores socials que atenen a les persones, podrien dedicar-se exclusivament al Pla de Treball, a donar suport, a l'acompanyament en vies de millora i d'inserció social i laboral.

En definitiva, és fonamental evitar la pèrdua de la identitat professional del Treball Social, entenent que l'actual context de crisi i de precarietat condueix a l'adopció de polítiques socials que poden comportar un perill i posar en risc dita identitat, així com l'ètica professional.

10. Recomanacions

Ara fent menció de les recomanacions de la recerca enteses en aquest moment com a propostes, sí que és cert que la seva amplitud microsociològica no ha fet probable la generalització de les dades, així com el tipus de mostratge tampoc permet extrapolar aquests resultats a altres contextos més que als propis estudiats. Per a una major representativitat, hagués estat imprescindible ampliar aquesta mostra, el que no ha estat possible pel propi factor del temps. És per aquest motiu que el nombre de treballadores socials entrevistades ha estat condicionat pel període del qual es disposava, el que afectava tant a la recollida com a l'anàlisi de les dades qualitatives. Si aquest s'hagués perllongat més, es podria haver assolit una representativitat dels resultats més amplificada.

Per aquest motiu, una de les recomanacions que es destaca en aquest moment de conclusió, es basa precisament en una proposta de continuïtat de la recerca, que possibiliti configurar una mostra més àmplia ubicada a més territoris de Catalunya i que contempli un major nombre de treballadors/es socials participants. També es contempla com una futura línia de treball, el poder estudiar com la problemàtica estudiada apareix d'igual forma en altres comunitats autònomes. És a dir, quina és la incidència de riscos i dilemes ètics i quins són aquests en concret, els que s'evidencien en altres autonomies amb l'aplicació de les Rendes Mínimes d'Inserció tramitades i gestionades per treballadors/es socials situats en l'àmbit de l'Atenció Primària dels Serveis Socials Bàsics.

Bibliografia

- Aguilar, M. Laparra, M. i Gaviria, M. (1995). *La caña y el pez: el salario social en las comunidades autónomas*. Madrid: Fundación FOESSA
- Arriba, A. (2002). Procesos de implantación de políticas de rentas mínimas de inserción de España. Dins L. Moreno (ed.), *Pobreza y exclusión: La "Malla de Seguridad" en España* (1a ed., p. 175-219). Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas (CSIC)
- Arriba, A. (2008). *Políticas y bienes sociales: procesos de vulnerabilidad y exclusión social*. Madrid: Gráficas Arias
- Banks, S. (1997). *Ética y valores en el trabajo social*. Barcelona: Paidós
- Barragué, B. i Martínez, C. (2012). *El régimen de garantía de ingresos mínimos en España: una propuesta de revisión*. Madrid: Fundación Alternativas, Programa de Estudios de Progreso
- Bermejo, F. J. (2002). *La ética del trabajo social*. Bilbao: Desclée de Brouwer
- Boixadós, A. (2012). Unitat 1: El procés d'investigació social. 1.1.6. *El disseny de la investigació*. Descarregat a <http://www.ub.edu/portals/monUB/servlet/MonUB>
- Boixadós, A. (2012). Unitat 2: Estratègies de recerca qualitatives. 2.2.1. *La selecció de la mostra qualitativa*. Descarregat a <http://www.ub.edu/portals/monUB/servlet/MonUB>
- Boixadós, A. (2012). Unitat 3: Estratègies de recerca qualitatives. 2.3.1. *La selecció de la mostra qualitativa*. Descarregat a <http://www.ub.edu/portals/monUB/servlet/MonUB>
- Boixadós, A. (2012). Unitat 3: Estratègies de recerca qualitatives. 2.3.3. *L'entrevista*. Descarregat a <http://www.ub.edu/portals/monUB/servlet/MonUB>
- Brunet, I. Pastor, I. Belzunegui, A. (2002). *Tècniques d'investigació social: Fonaments epistemològics i metodològics*. Barcelona: Pòrtic
- Cabrera, P. J. (2007). Exclusión social: Contextos para un concepto. *Revista de Treball Social: Inclusió-Exclusió, oposats o complementaris?*. (180): 9-20.

- Cercadillo, M. (2013). Cambios en la realidad social: dinamismo y procesos de ajuste en el marco de los Servicios Sociales de Atención Primaria. *Cuadernos de Trabajo Social: La Familia como recurso de la intervención*. Vol. 26 (2): 265-274.
- Codi d'Ètica i Deontològic. (2000). Barcelona. Consultat a 10 febrer 2014 a <https://w110.bcn.cat/QualitatDeVida/Continguts/Menu%20Lateral/Documents/Nova%20Documentacio/Codi%20etica%20i%20deontologic%20del%20Treballador-a%20Social.pdf>
- Cortinas, J. (2012). La identidad profesional de los trabajadores sociales como elemento clave en el acceso a los programas de rentas mínimas: el caso de Catalunya. *Revista Zerbitzuan*. (51): 95-105.
- De Robertis, C. (2003). *Fundamentos del trabajo social: Ética y metodología*. València: NAU llibres
- Decret 384/2011, de 30 d'agost, de desplegament de la Llei 10/1997, de 3 de juliol, de la Renda Mínima d'Inserció. DOGC 5953 (2011)
- Decret 60/2012, de 29 de maig, de reestructuració parcial del Departament d'Empresa i Ocupació i del Departament de Benestar Social i Família. DOGC núm. 6139 (2012)
- Federación Internacional de Trabajadores Sociales. (2006). *Código de Ética de la FITS*. Madrid: Consejo General de Colegios Oficiales de Diplomados en Trabajo Social y Asistentes Sociales
- Fundación FOESSA. (2014). *Precariedad y cohesión social*. Madrid: Fundación FOESSA
- Ginesta, M. (2011). Reflexions sobre el treball social als Serveis Socials Bàsics. *Revista de Treball Social: La professió davant la crisi i el malestar social*. (194): 40-45.
- Ginesta, M. (2012). *Ètica per aixecar la moral: problemes ètics als Serveis Socials Bàsics en temps de crisi*. (Tesi de Final de Màster, Universitat de Girona). Descarregada des de <http://dugi-doc.udg.edu/bitstream/handle/10256/8019/EticaSSB-MerceGinesta.pdf?sequence=4>
- Gutiérrez, E. (2014). Nova pobresa i Renda Mínima d'Inserció. *Dossier Catalunya Social: Propostes des del tercer sector*. (35): 1-50.
- Institut Català d'Avaluació de Polítiques Socials (IVÀLUA). (2011). *El programa interdepartamental de la renda mínima d'inserció: avaluació del disseny i propostes de millora*. Generalitat de Catalunya, Departament d'Economia i de Coneixement. Descarregat a http://www.ivalua.cat/documents/1/26_09_2012_11_01_51_Avaluacio_disseny_PIRMI_Logos_web.pdf

- Laparra, M., Pérez, B., Lasheras, R., Carbonero, M. A., Guinea-Martín, D., Zugasti, N., Ayala, L., Martínez, L., Sarasa, S., García, A., Guillén, A. M., Pavolini, E., Luque, D. i Anaut, S. (2012). Crisis y fractura social en Europa: Causas y efectos en España. *Colección Estudios Sociales (Obra Social "La Caixa")*. (35): 11-218.
- Llei 10/1997, de 3 de juliol, de la Renda Mínima d'Inserció. DOGC núm. 2435 (1997)
- Llei Orgànica 15/1999, del 13 de desembre, de Protecció de Dades de Caràcter Personal, BOE núm. 298 (1999)
- Llei 7/2011, de 27 de juliol, de Mesures Fiscals i Financeres. DOGC núm. 5931 (2011)
- Llei 5/2012, de 20 de març, de mesures fiscals, financeres i administratives i de creació de l'impost sobre les estades en establiments turístics. DOGC núm. 6094 (2012)
- Mestres, M. i Trullàs, S. (2011). El treball social a l'administració local, una realitat punyent: Un moment per a la reflexió i el canvi. *Revista de Treball Social: La professió davant la crisi i el malestar social*. (194): 46-52.
- Moreno, G. (2008). La reformulació del Estado del Bienestar: el *workfare*, las políticas activas de empleo y las rentas mínimas. *Revista Zerbitzuan*, (43), 143-154.
- Moure, M. J. (2012). *Proposta d'un mètode de deliberació sobre problemàtiques ètiques per a professionals del camp del Treball Social*. (Tesi de Final de Màster, Universitat de Girona). Descarregada des de <http://dugi-doc.udg.edu/bitstream/handle/10256/8020/MetodeDeliberacio-MJMoure.pdf?sequence=1>
- Núñez, L. (2006). ¿Cómo analizar datos cualitativos? *Butlletí LaRecerca* (Institut de Ciències de l'Educació), Universitat de Barcelona
- Parlament de Catalunya. (2014). Debat general sobre l'increment de la pobresa i les desigualtats. Ple del Parlament, sessió núm. 28.1. Descarregat des de http://www.parlament.cat/activitat/dspcp/transcripcions/plec_mati_28_1.pdf#page=003
- Parlament de Catalunya. (2014). Resolució 577/X del Parlament de Catalunya, sobre l'increment de la pobresa i les desigualtats, Tram. 255-00006/10. Descarregat des de http://www.parlament.cat/actualitat/R577_X.pdf
- Pelegrí, X. (2013). Ética de las organizaciones de Servicios Sociales (parte II). *Cuadernos de Trabajo Social: La Familia como recurso de la intervención*. Vol. 26 (2): 359-365.

- Plujà, M. (2007). L'exclusió residencial envelleix. *Revista de Treball Social: Inclusió-Exclusió, oposats o complementaris?*. (180): 9-20.
- Ramírez, I. (1996). La insatisfacción o el malestar profesional en los trabajadores sociales. *Documentos de Trabajo Social*. (8): 7-13.
- Resolució EMO/496/2011, de 21 de gener, per la qual es fixa l'import de la prestació econòmica bàsica de la renda mínima d'inserció per a l'any 2011, així com el dels complements per membre addicional de la unitat familiar i el dels ajuts complementaris. DOGC núm. 5827 (2011)
- Rueda, J. D. (1998). La ética profesional y el Código Deontológico. *Servicios Sociales y Política Social: Ética en la Intervención Social*. (41): 17-42.
- Salvá, F. Oliver, M. i Casero, A. (2002). La evolución diferida en los programas de formación e inserción sociolaboral para colectivos con especiales dificultades: el caso de los programas de la Renta Mínima de Inserción. *Revista de la Universidad de Salamanca*. (20): 87-109.
- Sierra, R. (2001). *Técnicas de investigación social: teoría y ejercicios*. Madrid: Ediciones Paraninfo, S.A.
- Síndic de Greuges. (2013). *Informe al Parlament*. Descarregat des de http://www.sindic.cat/site/unitFiles/3597/Informe%20al%20Parlament%202013%20_Sindic.pdf
- Síndic de Greuges. (2013). *Informe sobre la malnutrició infantil a Catalunya*. Descarregat des de <http://www.sindic.cat/site/unitFiles/3506/Informe%20malnutricio%20infantil%20catala.pdf>
- Subirats, J. (dir.). Riba, C. Giménez, L. Obradors, A. Giménez, M. Queralt, D. Bottos, P. i Rapoport, A. (2004). Pobreza y exclusión social: Un análisis de la realidad española y europea. *Colección Estudios Sociales (Fundación "La Caixa")*. (16): 5-184.
- Subirats, J. (2010). Les polítiques socials a Catalunya: Algunes reflexions en plena transformació social. *Revista de Treball Social: Els Serveis Socials Bàsics amb perspectiva*. (191): 9-19.
- Uribarri, I. (2012). Historia y futuro de las rentas mínimas en Euskadi. *Cuadernos de Trabajo Social: Los Servicios Sociales en tiempos de crisis*, vol. 25-1, 75-87.
- Úriz, M. J. (2006). *La auditoría ética en Trabajo Social: un instrumento para mejorar la calidad de las instituciones sociales*. Navarra: Universidad Pública de Navarra

Úriz, M. J., Ballester, A. Viscarret, J. J. i Idareta, F. (2013). Quins dilemes ètics troben els professionals del treball social a Espanya i com els resolen? *Revista de Treball Social: Diàlegs entre l'ètica i el treball social*. (199): 35-45.

Vernia, S. (2011). L'actuació del Síndic de Greuges en el context social de crisi econòmica. *Revista de Treball Social: La professió davant la crisi i el malestar social*. (194): 21-25.

Zamanillo, T. (dir.). Giráldez, T. Martín, M. De Las Morenas, P. Roncal, C. M. i Vicente, M. C. (2011). *Ética, teoría y técnica: La responsabilidad política del trabajo social*. Madrid: Talasa

Annexos

Annex 1:

Tràmit i gestió del PIRMI

Procediment de tramitació del PIRMI

El tràmit del PIRMI pot sorgir per demanda explícita de la persona o família o bé per la detecció de necessitats i la valoració de la situació per part del treballador/a social, el qual considera que la persona atesa compleix el perfil a nivell de requisits d'accés que estipula la normativa de la RMI. De totes dues maneres, per aquest procediment es precisa de la recopilació d'un seguit de documentació com: els moviments bancaris dels 12 últims mesos, el certificat de convivència, el full d'empadronament, el passaport en el cas de persones estrangeres i la notificació de l'INEM que indiqui que la persona o persones de la unitat familiar no és perceptora de cap tipus de prestació de caire contributiu. Alhora, cal elaborar un pla de treball de forma conjunta entre treballador/a social i persona o família atesa. Aquest document compromet a la persona o família al seu compliment i recull totes aquelles accions que cal realitzar amb la finalitat d'aconseguir una millora personal i familiar i poden ser de tipus ocupacional, de suport personal i formatiu.

Per a la tramitació de la prestació de la Renda Mínima d'Inserció, hi ha a disposició dels treballadors/es socials un aplicatiu a la pàgina web de la Generalitat de Catalunya que facilita aquesta tasca. D'aquesta manera, cal omplir les dades personals, familiars i econòmiques, i elaborar un informe social per a la posterior redacció del diagnòstic, pronòstic i concreció del pla d'intervenció, a més d'adjuntar la documentació que es demana. Finalment, també cal concretar els tipus de mesures fixades en el pla de treball. A partir d'aquí, cal restar a l'espera de la resolució per part de la Comissió de la Renda Mínima d'Inserció, la qual determinarà si la persona o família sol·licitant té dret o no a la percepció de la RMI.

Procediment de gestió del PIRMI

Una vegada la persona titular i la persona o persones beneficiàries en el cas de que hi hagin, signen el conveni i es tramita el PIRMI, ja és possible iniciar el pla de treball acordat mitjançant les entrevistes de seguiment i les intervencions que es requereixin segons cada cas i d'acord amb les particularitats de cada persona o família.

En el cas que, durant la percepció de la prestació, es produeixin canvis en la situació personal, familiar o econòmica de la persona o família beneficiària, el treballador/a social de referència ha de comunicar-ho a la Comissió corresponent, tot adjuntat la documentació que es precisi per a la justificació de les modificacions.

Annex 2:

Pla de Treball i Cronograma

El temps del qual es disposa per a l'elaboració del disseny i execució del projecte de recerca és, exactament, de 5 mesos. Per tant i d'acord amb aquest període, s'ha configurat el següent calendari on s'especifiquen les tasques o activitats concretes:

Primer mes: **febrer 2014**

- Formulació de la pregunta de recerca / selecció del tema.
- Lectura i revisió bibliogràfica corresponent.
- Realització del projecte de recerca: presentació, justificació, antecedents, marc legal i marc teòric, objectius, metodologia i pla de treball.
- Establiment dels contactes necessaris (població objecte d'estudi) per a la recerca i per a la conformació de la mostra.

Segon mes: **març 2014**

- Construcció del marc teòric.
- Preparació del treball de camp: guió de l'instrument de mesura (entrevista) i concreció de dates per a la seva realització.

Tercer mes: **abril 2014**

- Treball de camp: realització d'entrevistes.

Quart mes: **maig 2014**

- Anàlisi de les dades.
- Presentació dels resultats obtinguts.
- Elaboració de la discussió dels resultats.

Cinquè mes: **juny 2014**

- Redacció de les conclusions.
- Introducció de propostes.
- Preparació de la presentació oral.

Amb la finalitat de facilitar una visió més general i gràfica del procés, es presenta el **cronograma** següent:

FASES	Febrer 2014	Març 2014	Abril 2014	Maig 2014	Juny 2014
Fase 1: Disseny del projecte de recerca					
Fase 2: Construcció del marc teòric					
Fase 3: Treball de Camp					
Fase 4: Anàlisi de les dades					
Fase 5: Conclusions					

Annex 3:

Full de consentiment informat

CODI:

Nom de la recerca: L'ètica professional en la tramitació i gestió del Programa Interdepartamental de la Renda Mínima d'Inserció (PIRMI)

Jo (nom i cognoms) _____ amb DNI _____

he estat informada sobre els objectius i el contingut de la recerca. He pogut fer les preguntes que he cregut convenients i em considero prou informada.

Entenc que la meva participació és voluntària i que no he de donar explicacions per no participar.

Entenc que a l'accedir en aquest estudi dono el meu consentiment per a la recollida i el tractament de les meves dades de caràcter personal en un fitxer automatitzat, creat per la professora del grup M7 de l'assignatura Treball de Fi de Grau. Així mateix, em declaro informat/da de que no es cediran a terceres persones i que podré exercir els meus drets d'accés, rectificació, oposició a la participació i cancel·lació adreçant-me a la directora de la recerca, Adela Boixadós i Porquet (aboixados@ub.edu, despatx núm. 368, Edifici Llevant, Campus Mundet) en els termes i condicions previstos a l'article 5 de la Llei de Protecció de Dades de Caràcter Personal (Llei Orgànica 15/99 de 13 de desembre).

Dono lliurement la meva conformitat per participar en aquesta recerca.

Signatura de la participant:

Barcelona, d'abril de 2014

Annex 4:

Disseny de l'instrument de mesura (guió de l'entrevista)

CODI:

Aquesta recerca es centra en la incidència de situacions de dilema i risc ètic en les tasques professionals relatives a la tramitació i a la gestió del Programa Interdepartamental de la Renda Mínima d'Inserció (PIRMI), tenint en compte les últimes reformes normatives. Per tant, els objectius principals de la recerca es basen en identificar i conèixer quins són els trets o elements que concreta el PIRMI que són susceptibles de generar dilemes i riscos ètics, és a dir, que poden comportar components ètics i, conseqüentment, provocar la presència d'un cert malestar a nivell professional però alhora també social. Resultarà fonamental, en definitiva, determinar els tipus de dilemes ètics específics i a efectes pràctics que sorgeixen amb més freqüència en la pràctica professional.

El guió d'entrevista proposat consta de 3 blocs diferenciats i d'un total de 24 preguntes:

- **Bloc 1:** trajectòria professional (7 preguntes).
- **Bloc 2:** Programa Interdepartamental de la Renda Mínima d'Inserció (6 preguntes).
- **Bloc 3:** Ètica i malestar professional (11 preguntes).

Bloc 1: Trajectòria professional

Tot seguit, es formulen 7 preguntes centrades en aspectes relatius a la trajectòria professional de la persona entrevistada.

P1: Quant temps fa que exerceixes com a treballador/a social?

P2: Abans de treballar a Serveis Socials Bàsics de l'Ajuntament de Mataró, has treballat anteriorment en altres organitzacions o serveis?

P3: En quins/es?

P4: Quant temps fa que exerceixes com a treballador/a social en els Serveis Socials de l'Ajuntament de Mataró?

P5: Des de quan fa que t'ocupes de la tramitació i gestió del PIRMI?

P6: Com resumiries aquest període en el que t'has dedicat professionalment a tramitar i gestionar el PIRMI, així com a atendre a les persones destinatàries?

P7: Actualment, del total de casos teus, quants d'aquests són beneficiaris del PIRMI?

Bloc 2: Programa Interdepartamental de la Renda Mínima d'Inserció (PIRMI)

A continuació, es plantegen 6 preguntes que pretenen indagar bàsicament sobre el PIRMI, incidint en les reformes normatives esdevingudes entre el juliol i l'agost de 2011 i la seva afectació en la ciutadania, així com també en els/les professionals en termes de repercussions.

P8: El PIRMI s'entén com una política social orientada a la lluita contra la pobresa i l'exclusió socials que reconeix el dret subjectiu de les persones al seu accés. Què en penses sobre aquesta definició?

A continuació, es plantegen dues preguntes entorn els dos objectius principals del PIRMI. En primer lloc, la finalitat de garantir la cobertura de necessitats bàsiques i, en segon lloc, d'afavorir la inserció o bé reinserció laboral i social.

P9: Consideres que les persones beneficiàries del PIRMI poden donar cobertura a les seves necessitats bàsiques mitjançant el cobrament de la prestació econòmica de la RMI?

P10: Consideres que les persones beneficiàries aconsegueixen inserir-se laboralment i socialment gràcies al PIRMI?

A finals de juliol i durant l'agost de 2011, el Govern de la Generalitat de Catalunya va introduir importants reformes normatives que afectaven al PIRMI, especialment mitjançant la Llei 7/2011, de 27 de juliol, de Mesures Fiscals i Financeres, i el Decret 384/2011 de 30 d'agost, de desplegament de la Llei 10/1997, de 3 de juliol, de la Renda Mínima d'Inserció. Aquestes modificacions afegien a la Llei 10/1997, de la Renda Mínima d'Inserció, restriccions significatives i van crear un ambient de malestar general tant en l'entorn social com professional.

P11: Les reformes normatives del PIRMI de l'any 2011 van suposar un abans i un després degut als nombroses modificacions que va introduir la nova legislació: limitacions en els criteris d'accés, augment d'obligacions de les persones beneficiàries, increment del control professional, reducció dels imports,... Què va implicar aquest moment de canvis?

Seguidament, s'introdueixen dues preguntes amb l'objectiu de comprendre quines van ser les repercussions tant a nivell de la societat com a nivell professional, que han comportat aquestes reformes o modificacions legislatives.

P12: Pel que fa a nivell social de la ciutadania, de quina manera i en general, les recents reformes normatives del PIRMI han afectat a les persones beneficiàries del PIRMI?

P13: Pel que fa a nivell professional, de quina manera les recents reformes normatives del PIRMI han afectat als/a les professionals del Treball Social que realitzeu la seva tramitació i gestió?

Bloc 3: Ètica i malestar professional

Seguidament, es proposen 11 preguntes orientades al voltant de l'ètica i el malestar professional que pot causar la tramitació i la gestió del PIRMI.

P14: Penses que la normativa del PIRMI presenta alguns elements que poden donar lloc a situacions de dilema i/o risc ètic que incideixen en la intervenció de treballadors/es socials?

P15: En cas afirmatiu, podries definir quins són aquests trets específics que estableix la normativa que poden generar dilemes ètics a treballadors/es socials?

P16: Recordes i podries explicar algun cas concret que pugui mostrar aquesta dificultat vinculada a un risc ètic?

P17: D'aquest cas o casos, podries determinar el/s tipus de dilema ètic que et va generar en la seva intervenció amb persones destinatàries (titulars o beneficiàries) de la RMI?

P18: Aquests dilemes ètics apareixen habitualment en el teu exercici professional?

P19: En cas afirmatiu i a mode d'exemple, de 10 casos que atenguis de PIRMI, en quants et trobes amb situacions de dilema ètic?

En aquest moment, es distingeixen dues preguntes per tal de diferenciar les tasques de tramitació i les de gestió del PIRMI i de delimitar el risc ètic corresponen a cada funció.

P19: Fent ús d'exemples pràctics, quins tipus de riscos ètics suposen la tramitació del PIRMI?

P20: Fent ús d'exemples pràctics, quins tipus de riscos ètics suposen la gestió del PIRMI?

**La incidència de riscos i dilemes ètics en el tràmit i gestió del PIRMI:
en la intervenció social amb persones beneficiàries de la RMI**

P21: Entens i podries argumentar si la presència d'aquestes situacions de dilema i risc ètic es tradueixen en un cert malestar professional?

P22: Tens alguna proposta orientada a reduir les probabilitats d'incidència de dilemes i riscos ètics derivats de la tramitació i gestió del PIRMI?

P23: Consideres la rellevància de conversa i treballar sobre els aspectes ètics en relació amb la tramitació i gestió del PIRMI?

P24: Hi ha alguna cosa que no t'hagi preguntat i que t'agradaria compartir o pensis que podria ser interessant per a la meva recerca?

MOLTES GRÀCIES PER LA TEVA COL·LABORACIÓ